

Domov pro seniory Máj, příspěvková organizace, Větrná 13, České Budějovice, 370 05

NÁŠ DOMOV

**Čtvrté vydání
roku 2016
říjen - listopad**

Vážení čtenáři,

Na co se můžete těšit v tomto čísle časopisu????

- Připomeneme si návštěvu Země Živitelky, Olympijské hry a Vinobraní
- Zavzpomínáme si na herce Ladislava Trojana
- Řekneme si, proč bychom neměli vyhazovat vyluhované sáčky od čaje
- Nezapomeneme ani příběh na pokračování s názvem Pro císaře pána
- A v poslední řadě si zase procvičíme naše mozečky

**ZÁROVEŇ NABÍZÍME MOŽNOST VŠEM OBYVATELŮM
NAŠEHO DOMOVA, KTERÍ BY TAKÉ CHTĚLI PŘISPĚT
DO NAŠEHO ČASOPISU JAKÝMKOLIV PŘÍBĚHEM,
SDĚLENÍM ČI NOVÝMI INFORMACEMI, ABY
KONTAKTOVALI PRACOVNÍKY ERGOTERAPIE.**

Přejeme příjemně strávený čas nad řádky našeho časopisu
NÁŠ DOMOV.

OHLÉDNUTÍ ZA...

Grilování na terase - červenec a srpen

Ve dnech 19.7., 26.7., 11.8. a 23.8. jsme si uspořádali na terase pravidelné letní grilování. Tentokrátě nám na všech těchto posezeních hrál a zpíval Vojta Srb.

Země Živitelka

Jednou z významných událostí konaných na přelomu srpna a září v Českých Budějovicích je výstava Země Živitelka, která od svého zrození byla zaměřena zejména na zemědělství. Po sametové revoluci se projevila též spolupráce s hornorakouským Výstavištěm v Riedusu s obdobnou tematikou.

Denně tisíce návštěvníků nakupovalo nejen zemědělské a podobné stroje, ale i zboží v maloobchodní síti, která byla v areálu hojně zastoupena. V odpoledních hodinách se mnozí návštěvníci cítili být unaveni a snažili se dohnat pivní skauty z dopoledních hodin. Po celý den byla cítit vůně pečených pochoutek, chlazených nápoj, nejen Budvar tekł nepřetržitě proudem, zpěv byl minimálně stohlasý v četných tóninách a zazníval do pozdních hodin.

Část klientů Domova pro seniory máj výstavu navštívila.

Napsal Ing. Karel Švéda

IV. Olympijské hry DpS a DD

Letošní ročník pořádal Domov důchodců Dobrá Voda a tentokrát poněkud netradičním způsobem v duchu středověkém jako připomenutí 700. výročí narození českého krále a římského císaře Karla IV.

Za náš domov nás reprezentovali paní Vojtová Božen, pan Liška Josef a pan Jelínek Jaroslav.

Vinobraní 15.9.2016

V polovině září jsme u nás již tradičně slavili Vinobraní. K dobré náladě a tanci nám zahrála kapela Ševětínka. K přípitku se podávalo víno, připraveno bylo bahaté občerstvení, podával se ovar, koláčky a zelňáky.

Chřipka a virová onemocnění dýchacích cest

1. Chřipka

Jde o **nejrozšířenější a také nejzákladnější onemocnění**, vyskytující se v epidemiích až pandemiích (postižení celých kontinentů i celého světa). Známý jsou 3 typy viru, z nichž nejdůležitější je **typ „A“** – má několik podtypů a úžasnou schopnost měnit své vlastnosti, a proto je schopen vyvolávat nové a nové epidemie. **Inkubační doba je velmi krátká – 1 až 3 dny**. Chřipka je vysoce nakažlivá, šíří se vzdušnou cestou při přímém styku s nemocným nebo při pobytu ve stejné místnosti. Možný je i přenos kontaminovanými předměty (hračky, přístroje, sklenice na pití apod.).

Příznaky chřipky

Začátek onemocnění je vždy náhlý – mrazení, zimnice, celková slabost, teplota až 40°C, bolesti ve svalech, kloubech, bolesti hlavy, u dětí často zvracení a průjem, krvácení z nosu. K tomu se velmi rychle přidává rýma, bolesti v krku a suchý dráždivý kašel. Většinou **po 3 dnech teploty klesají**, ale přetrvává celková únava, pocení a kašel. V dalších dnech může dojít k postupnému uzdravení, nebo se objeví **znovu teploty, které signalizují hrozící komplikace**. Z nich jsou nejzávažnější: zápal plic, zánět mozku a mozkových blan, zánět osrdečníku a srdečního svalu, záněty středouší a vedlejších dutin nosních.

Těmito komplikacemi jsou nejvíce postiženy **děti, starší lidé a chronicky nemocní**. Průběh onemocnění může být velmi dramatický, rychlý a může bohužel končit smrtí.

Léčba chřipky

Především každé podobně probíhající onemocnění musí postižený **vyležet!** Léčení spočívá v podávání léků, které zmírňují příznaky onemocnění: lehká strava, dostatek tekutin, léky na snížení teploty, zmírnění kašle a zprůchodnění nosu, dále je nutno často větrat a

zvlhčovat prostředí. **Podávání antibiotik u nekomplikovaného onemocnění je neúčelné a může být i škodlivé**, protože v začátku onemocnění působí antibiotika tlumivě na imunitní systém a zvyšuje se nebezpečí vzniku resistance!

Prevence onemocnění

Jaká je možnost obrany proti nákaze?

- celoročně **podporovat obranyschopnost** dítěte otužováním, fyzickou aktivitou, vhodnou stravou
- v případě výskytu epidemie nenavštěvovat prostory s velkým počtem lidí (kina, divadla, obchodní centra apod., ale také jesle a školky)
- v domácím prostředí **nemocného izolovat a zvýšit osobní hygienu všech členů rodiny** – používat jednorázové kapesníky, hračky častěji omývat a dezinfikovat, často a krátce větrat, zvýšit přísun vitamínu C
- i když je průběh onemocnění příznivý, je nutná **dostatečná týdenní rekonvalescence** a umožní-li to ekonomická situace rodiny, je lépe 14-ti denní
- **očkování** – po konzultaci s ošetřujícím lékařem viz příslušná kapitola

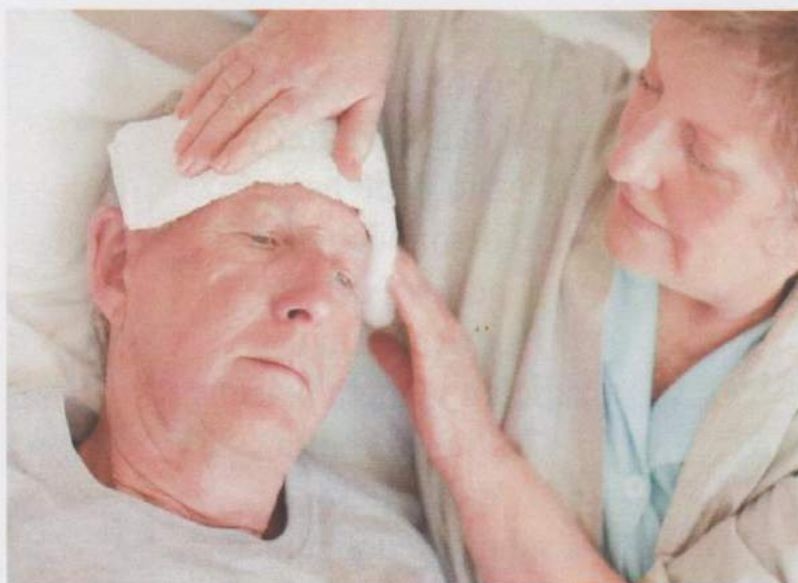
2. Virová onemocnění dýchacích cest

Jsou to **nejčastější onemocnění**, často jsou označována mezi lidmi jako "chřipka". Původců onemocnění je spousta – jsou to desítky nejrůznějších virů, jejichž vlastnosti se ještě navíc neustále mění, proto není možné připravit účinnou a spolehlivou očkovací látku. **Inkubační doba** těchto onemocnění je delší než u chřipky – v průměru **3-10 dnů**, zvýšený výskyt je v zimním období, průběh onemocnění může být velmi lehký (např. jen rýma a pokašlávání bez teploty), ale také velmi dramatický (zápal plic, zánět hrtanu apod.), záleží na druhu viru, který onemocnění způsobil. O těchto onemocněních je pojednáno v příslušných kapitolách.

Nákaza se šíří podobně jako u chřipky vzdušnou cestou, proto také obrana proti onemocnění je stejná – jak je výše popsáno.

Pouze **očkování není možné** (velké množství původců onemocnění, kteří stále mění své vlastnosti).

Léčení nekomplikovaného průběhu onemocnění je stejné jako u chřipky, bez podání antibiotik, tedy **pouze symptomatická léčba!**

PODZIMNÍ ÚKLID

Posbírám zlato
pod nahými stromy
a vložím je do herbáře
Do dlaní pochyťám
perlový déšť
Pak obhlédnu les
a zajícům vymetu pelechy
Mlhu rozkrájím
na kostičky
a schovám do lednice
Nakonec zabrnkám
stříbrnou písničku
na dráty podél cest
Písničku ptákům,
co odlétají.

5 důvodů, proč nevyhazovat vyluhované čajové sáčky do koše

Přinášíme 5 geniálních nápadů, jak využít po užití čajové sáčky ve vaší domácnosti.

1. Máte problémy s kůží? Škrábance, modřiny, zarudnutí, zánět a bodnutí hmyzem může být méně viditelné díky pomoci čajových sáčků.

Jen držte sáček pod tekoucí studenou vodou po dobu několika sekund a přiložte ho na problematické místo na dobu 15 minut.

Čaj obsahuje tanin, který pomáhá odstranit zánět a podráždění a redukovat zarudnutí a otok.

Pigmentové skvrny, herpes a váčky pod očima jdou také snadno odstranit pomocí studených obkladů z čajových sáčků.

2. Usušte použité čajové sáčky. Nepříjemný zápach z bot zmizí, pokud dáte pytlík čaje dovnitř bot.

Bude do sebe nasávat nadměrnou vlhkost a zápach. Je velmi rozumné udržovat vaše boty tímto způsobem.

3. Jak vyčistit špinavé nádobí bez použití chemických látek, a jak neztrácet dvě hodiny drhnutím zatvrdlých stop potravin? -

Namočte nádobí přes noc do dřezu naplněného vodou a hodte tam pytlík čaje. Budete čistit veškeré nečistoty a

mastnotu z jídla v dopoledních hodinách, a to bez jakýchkoliv problémů!

4. Čajové sáčky nejsou populární mezi malými hlodavci, pavouky a hmyzem. Vůně čaje je děsí a zahání. Umístěte čajové sáčky v místech, kde škůdci byly pozorováni a oni se už neobjeví.

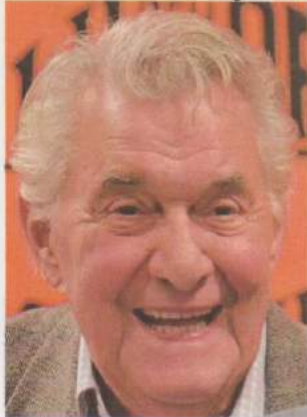
5. Pokud dáte použitý sáček čaje do ledničky, bude v ní vždy příjemná vůně. Sáček bude absorbovat pachy potravin a udržovat rovnováhu vlhkosti v místě, kde se uchovávají potraviny.

Od července do září roku 2016 k nám do domova nastoupili tito klienti:

- p. Bedlánová Božena
- p. Irra Stanislav
- p. Tomka Michal
- p. Smetanová Jaroslava
- p. Busín Václav
- p. Eliáš Martin
- p. Hrbková Božena
- p. Lukášová Milada

Ladislav Trojan (1.8.1932)

Ladislav Trojan pochází z Prahy a již jako dítě hrál ochotnické divadlo. V tom pak pokračoval i za studií na gymnáziu, po maturitě se neúspěšně hlásil na DAMU. Mezitím se věnoval přípravě na umělecký balet, ale nakonec po druhém úspěšném pokusu začal studovat herectví na DAMU. Ještě za studií se mihnul poprvé před kamerou, když hrál jednoho ze studentů ve filmu *STŘÍBRNÝ VÍTR* (1954). Po dalších menších rolích vytvořil větší postavu Franty ve filmové pohádce *JAK SE FRANTA NAUČIL BÁT* (1959), ve stejném roce pak hrál v prvním československém televizním seriálu *RODINA BLÁHOVA* (1959). V době studií také hostoval v Městském divadle v Mladé Boleslavi, kde se mimo jiné seznámil se svou budoucí manželkou.

Po absolutoriu na DAMU získal angažmá v Realistickém divadle Zdeňka Nejedlého (1958-1965), kde začínal rolemi milovníků, brzy se ale prosadil i jako představitel komediálních úloh, jak v klasice, tak i moderním repertoáru (*Filosofská historie*, *Hrátky s čertem*, *Tvrdohlavá žena*). Filmografie Ladislava Trojana z této doby je mizivá, do poloviny šedesátých let hrál jen v několika filmech, navíc dnes vesměs zapomenutých, za zmínku stojí snad jen postava nejmladšího Potůčka v dobově značně populární komedii *TŘI CHLAPI V CHALUPĚ* (1963).

V roce 1965 nastoupil Trojan do Městských divadel pražských, kde

pak setrval až do svého odchodu na penzi (1996). Tady jeho oborem zůstával nadále především komediální žánr (Začalo to v máji, Veselé paničky windsorské, Jak je důležité mítí Filipa), uplatnění našel ale i v dramatech (Král Richard II., Marie Stuartovna, Hlava XXII). Po opuštění stálého angažmá v devadesátých letech nadále pohostinsky účinkoval na několika scénách, důležitá je jeho spolupráce s Divadlem Na Fidlovačce (Fidlovačka, Slaměný klobouk). V rámci agentury Harlekýn se představil v několika úspěšných zájezdových představeních, s Květou Fialovou a Petrem Nárožným například v komedii Tři na lavičce. Mezi jeho další působiště patřilo Divadlo ABC, Viola, Divadlo Radka Brzobohatého, vidět jej bylo možno také na Letních shakespearovských slavnostech, pohostinsky hrál i mimo Prahu.

Filmografie Ladislava Trojana zahrnuje více než sto položek, přičemž častěji než ve filmu točil pro televizi, a i když je jeho tvář divákům dobře známá, nikdy nevytvořil hlavní roli a i počet těch větších je mizivý. Ve filmu několikrát zosobnil postavy vojáků, kriminalistů či policistů, naopak jako delikvent dostal jednu ze svých větších příležitostí v kriminálce NA KOLEJÍCH ČEKÁ VRAH (1970). Ve stejné době se vrátil k roli nejmladšího z Potůčků ve filmu TŘI CHLAPI NA CESTÁCH (1973). V sedmdesátých letech začal být obsazován také do rolí otců, ze známějších filmů můžeme připomenout VRCHNÍ, PRCHNI (1980), VÍTR V KAPSE (1982) nebo KAMARÁD DO DEŠTĚ (1988). Pro nevelké role byl osloven i tvůrci pohádek (PRINC A VEČERNICE, 1978; O STATEČNÉM KOVÁŘI, 1983), podstatně častěji hrál v televizních pohádkách.

Zatím poslední herecké výkony na filmovém plátně lze zaznamenat ve filmu UČITEL TANCE (1994), kde hrál umírajícího pacienta, dále znovu ve snímku pohádkového charakteru (KOUZELNÝ MĚŠEC, 1996), zatím naposledy se připomněl rolí dědečka jednoho z hlavních hrdinů v komedii PANIC JE NANIC (2006). V poslední době znovu hrál také v seriálech, zvláště v hojně sledované POJIŠŤOVNĚ ŠTĚSTÍ (2004) a jeho účast v seriálové tvorbě zahrnuje dnes již více

než dvacet titulů.

V roce 2002 obdržel Ladislav Trojan od Nadace Život umělce ocenění Senior Prix.

Trojan je ženatý a s manželkou Olgou má dva syny, kteří pokračují v rodinné tradici – Ondřej Trojan (*1959) je úspěšným filmovým producentem, Ivan Trojan (*1964) patří dnes k nejúspěšnějším hercům.

Pro císaře pána
Peklo v zákopech
Václav Fürst
1883 - 1957

Nastává mi nové čtyřtýdenní přísné cvičení. Z toho si však nic nedělám, jenom když jsem si jist, že nemusím na bojiště. O život však jde všude i zde, ale z dvojího zla je toto nesporně menší. Dne 1.července odjíždíme na ukrajinské hranice, kde se snad zdržují tzv. „zelené kádry“, totiž vojenští zběhové, vojensky organizovaní v celých plucích. Zdržují se ponejvíce v lesích v zákopech. Velitelé jsou důstojníci. Naší povinností je tyto tlupy rozprášit, potřít, jednotlivce zajmout a odevzdat je svým oddílům.

Tentokráte odjíždíme z Brucku s veselou myslí. Je nás celý prapor (čtyři setniny) v počtu asi tisíc mužů. Jedeme přes Uhry, od Buda Pestu pak východním směrem ke Karpatům, přes naše tak dobře známá místa, kde jsme v zimě roku 1915 drželi každou píd' země před ruskou přesilou deroucí se do Uher. Již z dálky pozdravujeme se zvědavostí tyto karpatské vrchy, které v nás zanechaly tak neblahé vzpomínky. Bohužel, jak málo je nás, tehdejších účastníků těch krutých bojů. U naší čety jsme pouze dva. Stále musíme odpovídat na otázky a vysvětlovat druhým, na který vrch náš pluk tehdy útočil, kde byly naše pozice, jak daleko od nás byli Rusové a tak dále. Ovšem, že milerád svým druhům vyhovuji, Vše mi tak živě vyvstává před očima jakoby se všechno odehrálo ne před dlouhými třemi lety, ale před několika dny.

Za tu dlouhou dobu, kdy jsme z těch vrchů odešli, se udála veliká změna. Mnohá místa jsou těžko k rozeznání. Tehdy vše pusté, pole udupaná, vesnice požárem se zemí srovnané, zem od těžkých granátů rozervaná, lesy od střel a vojska zplundrované a dnes? Na tehdy udupaných polích se vlní bujné osení, poškozené stromy v lesích jsou vykáceny, menší rány zarostlé bujným zeleným křovím, vesnice

znovu vystavěné a lidmi obydlené. Nebýt těch křížků, které jako prsty ukazují na místa, kde ten který hrdina dokonal svůj život a kde spí svůj věčný spánek, sotva bychom si mohli uvědomit, že se nalézáme na někdejší bojišti, kde jsme zažili tolik hrůz, úzkosti a zkoušek. Tu a tam ve vesnici je ještě některý barák v sutinách. Snad jeho majitelé přišli v důsledku války o možnost jej znovu postavit nebo jsou kdesi po světě rozděleni a nevědí jeden o druhém. Snad zaplatili válečnou daň svými životy. Těžko vědět, jaká je toho příčina. Je také možné, že více rozbořených domů zůstane v rozvalinách, až se někdo z příbuzných ujme toho majetku a znovu jej vzkřísí k životu. Také asi mnoho bude těch, kterým se zalíbilo v jiné zemi a kde založí svůj nový rodinný krb. Válka naučí lidi mnohému, o čem v pokojných dobách nikdo ani nesnil. Válka zavedla lidi do světa, kde poznali nový život a nový způsob práce ke zpříjemnění svého života, zvláště když v chudých Karpatech nikdy asi mnoho dobrého nezažili.

Náš vlak se pomalu proplétá mezi zelenými kopci. Naše zraky hledají ona známá místa, která obnovují smutné vzpomínky na tu dobu, kdy jsme se zbraní v rukou v sněhových závějích, v dešti kulí nasazovali své životy, kdy jsme napolo zmrzlí vyhrabávali pod sněhem zapadlé větévky, abychom někde za větrem mohli při ohni zahřát své zkřehlé údy nebo uvařit trochu černé kávy.

Po jednodenní jízdě nám mizí tyto vrchy z očí a vjíždíme do rovinaté krajiny v Haliči. Až k Přemyšlu jedeme stále ve stopách, kudy jsme se v roce 1915 ubírali za ustupujícím nepřítelem. Od Přemyšlu pak vjíždíme do krajiny mě dosud neznámé. Zde jsou stopy po válce ještě větší než v Karpatech. Také zde jsou vesnice vybudovány ze dřeva a slámy, avšak ty válečné hrůzy jsou až příliš patrné.

Zem je dosud rozryta zákopy, v nichž se povalují kusy železa a potrhané drátěné překážky, patrné jsou jámy vyházené od dopadu granátů, jámy po zakopaných dělech. Co však ty ubohé lesy! Smutný je pohled na tu zkázu přes sebe přeházených mladých stromů. Některé ohořelé, zbavené větví a listí trčí k nebi, jiné jako pahýly žalují světu. Za Rozvadovem známým svými velkými boji, se pomalu blížíme k cíli své cesty, do ukrajinského pohraničního města Sandoměře. Po vystoupení z vlaku je náš prapor ubytován na pravém břehu řeky Visly. Samotné město je rozloženo na levém břehu. Železný most,

dlouhý asi dvě stě metrů, který kdysi spojoval oba břehy, je zbořen. Železné nosiče a podstavce jsou právě velkými jeřáby na lodích vyzvedávány a na prámech dopravovány do přístaviště, odkud je do nitra země odváží železnice.

Byli jsme na toto město zvědaví. Nechali jsme se převézt a pomalu jdeme spirálovitou silnicí vzhůru do města, které je vystavěno na kopci vysoko nad řekou. Na jeho západním okraji stojí starý zámek postavený jako ochranná bašta s vysokými hradbami opatřenými velkými střílami. Zámek je nyní sídlem vojenského zásobovacího sboru a některé jeho části slouží jako skladiště. Úzkou ulicí se špatným dlážděním přijdeme na neveliké náměstí, v jehož středu stojí stará radnice s mnoha zubatými štíty z červených neomítnutých cihel. Na jižní straně uzavírá město věžní brána, v minulosti opatřená silnými řetězy, na což ukazují do zdi připevněné silné železné kruhy. Zvláštní ozdobou nebo památkostí město nevyniká. Obydleno je ponejvíce Židy, jak je obyčejem v každém městě na Rusi.

Špína a nepořádek tě zarazí, když vstoupíš do některého z krámků starého „plebejce“. Na nějaké lahůdky tě zde přejde chuť. Po ulicích a na náměstí není jinak. Různé odpadky, smetí a nepořádek přímo až zaráží. K tomu ještě úzké ulice se špatným dlážděním nedávají dobrou vizitku ukrajinskému městu. Jako bychom se ocitli v nějaké zapadlé vesnici. S domorodci je možné se dosti dobře dorozumět. Jejich řeč se podobá české, jenom je třeba si zvyknout na jejich dialekt.

Nyní již v pátém roce války, v kraji mnohokrát navštíveném vojskem obou válčících stran zde není žádná nouze o jídlo. Někaké lístky na nákup potravin zde vůbec neznají. Vše je ve volném prodeji a proti jiným rakouským zemím poměrně levné, takže je možné koupit vše potřebné k živobytí.

Na zpáteční cestě jsme ještě navštívili katolický kostel, který se vyznačuje velkými nástěnnými malbami představujícími pronásledování mnichů ve středověku. Stopy války jsou patrní i zde. Zvláště kostelní dveře jsou prostříleny kulkami z ručnic jako by je provrtal. Fresky jsou otlučené a sochy svatých polámané. Marně jsem zde hledal místní školu. Jako veřejnou budovu ji zde nevidíš.

Důsledkem toho je i mnoho analfabetů mezi zdejšími lidmi. Téměř devadesát procent z nich neumí číst ani psát. Taková situace ve

vzdělanosti obyvatelstva se vyskytuje po celé Haliči. Několik dní, které jsme strávili mezi obyvateli venkova na hlídkách, stačilo, abychom poznali jejich život dokonale. Mohli by zde mít vše, jenom jim chybí přičinlivost. Navíc je každý zaprodán židovskému obchodníkovi tím, že mu dluží celé své jmění. Po žních ve skutečnosti sklízí tito obchodníci, vesničané jenom pracují.

Obilí zpracovávají na mouku na domácích mlecích kamenech nebo je stloukají v dřevěných nádobách, čímž získávají hrubou s otruby smísenou mouku. Podle toho pak vypadá jejich chleba, který je spolu s mlékem jejich hlavní stravou.

Odjížděl jsem odtud skutečně nerad, neboť zde se každý z nás mohl najíst alespoň chleba. V Brucku, kam nyní jedeme, ani ten není.

Dlouho vzpomínáme na dny zde strávené jako něco nám velmi drahé a těšíme se na naši druhou cestu někam na Moravu v naději, že unikneme těm hladovým dnům, které nyní zažíváme. Žádat o nějaké zásilky potravin nebo peněz z domova mě ani nenapadá. Vím, že doma mají ještě větší nedostatek a pak jsou tam malé děti, které potřebují jíst víc nežli já. Peníze na nejpotřebnější nákup si opatřuji stavěním kuželek na kuželníku v některé ze tří zdejších kantin.

Každou neděli dostanu za stavění až deset korun a to mi stačí na týdenní útratu.

Za několik týdnů po našem návratu z Ukrajiny nasedáme opět s veselou myslí do vlaku, který nás má dovézt na naši sesterskou Moravu. Všichni se těšíme na změnu života a dobré časy, které každý očekává od pohostinných moravanů.

Naše naděje nás nezklamala. Já ještě se třemi druhy jsem přidělen na četnickou stanici v Hrušovanech, nedaleko Moravského Krumlova.

Práce zde není skoro žádná. Pod vedením zdejšího četníka patrolujeme po okolí a dobří zdejší lidé by nám snesli modré z nebe.

Jídla zde máme nadbytek. Těch několik dní vyměřených ke konání strážní služby uběhlo velmi rychle. Jako vždy, když se nám dobře daří.

Na Moravu mohu s vděkem vzpomínat. Ne nadarmo se říká „požehnaná Haná“. Je to bohatý kraj a lidé v něm velmi pohostinní.

Jsme opět v Brucku, cvičíme jako vždy a náš život plyne ve stejných kolejích jako jindy. Ke konci měsíce srpna mě z klidu vyrušil telegram z domova zaslaný četnickou stanicí v Nákří. Mám ihned přijet domů, manželka je těžce nemocná. Je snadné říci „přijed' hned“, avšak těžké to provést. Telegram ležel celý týden v kanceláři než mi byl doručen, pak praporní velitel nebyl doma, aby mi mohl dát dovolenou. Musím tedy opět jeden den čekat na jeho návrat. Po obdržení dovolené na osm dní musím ještě do večera čekat na potvrzení dovolenky a konečně, když s touhou ujíždím k domovu, vídeňský vlak, který jede z nádraží Františka Josefa do Budějovic v deset hodin večer, je pryč. Jedu tedy rychle tramvají na druhé nádraží, abych mohl být přes Linec do večera doma.

Však bohužel. Po příjezdu do Lince je vlak na Budějovice pryč a mne nezbyvá, než čekat do devíti hodin dopoledne na druhý. Konečně, rozčilen nasedám a v duchu se těším, že alespoň ve dvě hodiny odpoledne budu doma. Po příjezdu do Budějovic se ale opakuje předešlá praxe. Plzeňský vlak už odjel. Nezbyvá mi tedy nic jiného, než v Budějovicích opět čekat do pěti hodin do večera. Pátý den po odeslání telegramu „přijed' hned“ jsem se konečně dostal domů. při mém příchodu sedí moje manželka u plotny a rozdělává oheň, aby mohla dětem ohřát večeři. Mne už ani neočekávali.

Na posteli plakalo nově narozené děťátko Anička. Při jejím porodu by byla matka málem ztratila život. Zesláblá podvýživou, ustaraná starostmi o mě a své dívky, trápena silnou srdeční vadou, měla doktorem při porodu stanovenou dobu asi čtyři hodiny života. Avšak netolický lékař Hendrych, pro kterého ještě hned v noci telefonovali, ji řádně prohlédl, předepsal léky a tak jí zachránil život. Bohužel až do své smrti roku 1927 zůstává pro veškeré těžší práce neschopná. Nově narozená Anička, jak ji později doktor nazval „zázračné dítě“, se pak ve svém mládí musela na místě mateřského prsu spokojit jenom odvarem kmínu a černou kávou. Zlé doby přišly i na tuto maličkou. Doma jsem tedy nebyl nic platný, avšak alespoň jsem viděl ten nedostatek mé rodiny. Buď Bohu žalováno, zdejší hospodáři, ač dobře věděli, že manželka trpí nedostatkem, byli by ji nechali zemřít hladem. Sám četnický strážmistr Buršík se jí ujal a nařídil, aby ji, pokud to bude možné, podpořili. Trochu uklidněn odjíždím počátkem měsíce

září z domova opět ke svému praporu. Myšlenkou jsem však ještě stále u svých doma a proklínám celou válku a všechny ty, kteří jí prodlužují, že musím v nejtěžší chvíli opustit svou rodinu.

Po mém příjezdu do Brucku jsem se zdržel jenom několik málo dní a již opět povinnost volá jinam. V jižní Slavonii a Chorvatsku se shromažďují veliké čety vojenských uprchlíků do lesů a hor a odtud přepadávají klidné obyvatelstvo, drancují a ničí jejich majetek. Proti těmto tzv. „zeleným kádrům“ (jméno si dali proto, že se zdržovali v lesích a jako poznávací znamení mezi sebou měli maličkou zelenou větévku zastrčenou pod hledím ručnice) jsme vysláni, abychom jejich řádění se zbraní učinili přítrž. Kromě toho se náš císařský trůn obával, aby nebyl tímto živlem ve svých chatrných základech otřesen a tato stará rachotina nespadla někomu na hlavu.

Po několika dnech se dostáváme ke svému cíli. Vystupujeme na nádraží ve Staré Pazové, malém městečku, kde jsme ubytováni. Odtud patrolujeme po lesích a okolních vesnicích. Prohledáváme každý kout a ve vesnicích každou místnost, zda tam není někdo schován, kdo nemá potřebnou vojenskou legitimaci. Ovšem my vojíni české národnosti jsme těch zběhů chytili málo. Více si hledíme vína a slaniny, čehož je v každém domě nadbytek a obyvatelé nám je pro naši shovívavost rádi dávají. V každém domě přinese hospodář ve velké nádobě váno, šunku, špeku nebo bochník chleba a nám se daří jako Adamovi a Evě v ráji.

Mnohý z našich, který je náchylný k pití, za celou tu dobu co „šráfujeme“ krajem, z opice nevyšel. Každý z nás má u sebe dvě polní láhve naplněné vínem a podle chuti, třeba i v noci, si dá notný doušek. Když víno dojde, opět se láhve naplní. Důstojníci nám přejí, vždyť i oni se s námi rádi obveselí. Taková příležitost dostat se k vínu se nám hned tak nenaskytne. Vždyť je zde v plném proudu vinobraní a z vinic se vozí vína plné vozy. Naši kuchaři nám vaří k obědu vepřové s bílým knedlíkem, ale na oběd chodí málokterý z nás.

Na tento kraj jsem si zachoval mnohou milou vzpomínku. Z městečka Stará Pazová, kde jsme ubytováni, je na hranice Srbského království, k řece Sávě, jenom osm kilometrů. Dvacet pět kilometrů jihovýchodním směrem leží město Zemuň a na druhé straně řeky

hlavní město Srbska Bělehrad spojený se Zemuní čtyřistametrovým železným mostem.

Krajina na pravém břehu Sávy je hornatá, porostlá tzv., bělehradským lesem. Na levé straně této řeky je až k pravému břehu Dunaje rovina, která končí kolmou vysokou stráňí padající přímo do řeky. Za řekou se po levém břehu Dunaje táhnou do dále nepřehledné uherské roviny (sedmihradské). Po polích, kamkoli pohlédneš, se jako lesy prostírají vinice a mezi nimi menší plochy osázené zeleninou, paprikou, melouny, okurkami a mnohými jinými druhy. Půda je zde kyprá, hluboká, černá.

Obyvatelé v této části jižní Slavonie (kraj Sredec) jsou národnosti Slovinci a Srbové. Se Slovinci se my Češi snadno dorozumíváme. Se Srby je komunikace již těžší, protože není každému jejich slovu dobře rozumět. Po dobu mé přítomnosti jsem byl svědkem mnoha jejich národním zvykům a obyčejům.

V první řadě mě nejvíce zajímaly jejich svatby. Zdejší zákon dovoluje každému muži od osmnácti roků života se oženit. U žen je věk dospělosti šestnáct let. Žení a vdávají se tudíž mládenci a děvčata ve velmi mladém věku. V důsledku zdejšího teplého podnebí jsou pak ženy, již ve čtyřicátém roce svého věku sehnutými babičkami.

V jednom týdnu se zde ve Staré Pazové odbývalo asi jedenáct svateb, vždy v pondělí, ve středu a v sobotu. Asi na osmi z nich jsem byl osobně účasten. Stáří ženichů ponejvíce mezi osmnácti a dvaceti, u nevěst pak mezi šestnácti a osmnácti lety. Den před svatbou, dopoledne jezdí družba přepásán šerpou v národních barvách na stuhami ověnceném koni od domu k domu. S lahví vína v ruce vždy hůlkou zaklepe na vrata a s pozváním na svatební veselí dává každému připít z lahve. Druhý den ráno, v den svatby chodí obyčejně pět až šest družiček a mláďenců a hosté po všech ulicích s lahvemi vína a až do jedenácté hodiny, kdy odcházejí na oddavky, zpívají svatební písně a výskají. Po oddavkách pak pokračují v procházce po městě až do večera, kdy se koná svatební hostina a po ní taneční zábava.

Po svatbě zůstávají novomanželé jako členové rodiny, ze které pochází ženich. Stává se, že v některém domě jsou třeba i čtyři rodiny pohromadě. Otec vládne rodině až do své smrti. Potom přechází

hospodářství na nejstaršího syna, který všem v domě poroučí. V případě, že nevěsta má odpovídající věno, mohou si mladí koupit své vlastní hospodářství, což se však zřídka kdy stává. Ženich si nevěstu vybírá vždy jen ze své vesnice. U Srbů je zvykem, že svatební veselí se odbývá veseleji a hlučněji než u Slovinců. Jejich ženich si může vybrat nevěstu i z jiné vesnice, což znamená, že se využívají povozy a také, že již od rána musí hrát housle a basa. Jak jsem již uvedl, najedl a napil jsem se při těchto svatbách do sytosti. Zdejší lidé jsou dobrosrdeční. Zvláště, když řekneš, že jsi Čech, tomu by dali vše. Naopak Němce (oni říkají Švába) nemají rádi. Škoda, že po čtrnácti dnech pobytu ve Staré Pazové jsme nuceni ji opustit. Bylo nám uloženo prohlížet vesnice kolem Dunaje. Po cestě jsme se zastavili ve vesnici Starý Slamkamen a po týdenním zdržení jsme pokračovali lodí proti proudu Dunaje do Vukovaru a odtud pěšky do Vintovce. Zde jsme pak u a tam jsme zaslechli, že se něco velkého chystá. K tomu ještě zde máme zůstat posádkou na delší dobu. Němečtí důstojníci, vždy tak sebevědomí, nesměli ani na krok z kasáren bez stráže, takřka ani přejít kasárenské nádvoří. Tato nejistota trvala asi deset dní, kdy se nám pojednou situace vyjasnila.

.....pokračování příště

„trocha vánoční poezie“

Kouzlo Vánoc

Co to cinká, co to voní,
kouzlo Vánoc jako loni.
Tichá chvíle k zastavení,
závan štěstí, nad něž není.

Třpytivý pozdrav

Třpytivý pozdrav sněžných vloček,
pěkné dárky pod stromeček.
Klid a radost na Vánoce,
mnoho štěstí v novém roce.
Na vánoční stromeček,
pověsíme zvoneček.
A až svíčky zaplanou,
srdce spolu zůstanou.

HVĚZDIČKA

Hvězdička stříbrná
dopadla na zem
a všechno kolem nás
mění se rázem.

Hvězdička stříbrná
jehličím zavoní,
v zavřeném pokoji
zvoneček zazvoní.

Hvězdička stříbrná
na okno zaťuká
jaká má tajemství
pro holku, pro kluka?

Hvězdička stříbrná
nám zase po roce
přináší stromeček,
přináší Vánoce.

Vánoční zvyky a pověry

Lití olova přes klíč do studené vody při věštění budoucnosti

Vánoce jsou považovány za nejvýznamnější svátek v roce i pro nekřesťany a se slavením Vánoc je spojeno množství místních či národních zvyklostí. Za Vánoční období je považováno období od adventu do Tří králů.

Zvyky

Jako příklad vhodných a tradičních staročeských divadelních her je doporučován Actus pobožný, jehož autorem je A.F. Kozmanecius a bývá předváděn během Vánoc. Nicméně v literatuře lze najít například i zdařilé scénáře představení o umučení Svaté Lucie.

Advent

Adventní svíce na adventním věnci se v ČR zapalují postupně jako v jiných zemích. Advent je v 21. století pojímán jako období duchovní přípravy trvající do Vánoc, doba rozjímání a dobročinnosti. Česká hudební tradice se může pochlubit výjimečným počtem kvalitních adventních písní. Uplatňují se zejména při jitřních mariánských mších zvaných roráty.

Svátek Svaté Barbory

Loutka, hlava masky koně, který se objevoval na sv.Barboru, sv.Lucii nebo Vánoce

Ještě na počátku druhé poloviny 19. stol. byly v každé vesnici předváděny dramatické hry se svatým Řehořem, se svatou Lucií, Barborou, Dorotou a dalšími svatými v tomto období. Tyto dramatické

hry zobrazovaly jejich osud a skutky. V okolí Milevska večer chodila před svatou Barborou žena, obvyčejně vdaná, procházela od statku ke statku po celé vsi. Byla oblečená obvykle do bílých nebo černých volných šatů. Vlasy měla dlouhé, rozpuštěné, po zádech splývající. V pravé ruce držela metličku, pentličkami ozdobenou, kterou hrozila dětem, které se nerady modlily nebo které rodičů neposlouchaly. Někde s ní chodil celý průvod, ale jinde ji doprovázela osoba přestrojená za anděla, která nosila v košíku různé dárky, jako jablka, ořechy a cukrovinky. Děti, které děti se modlily a o kterých rodiče potvrdili, že poslouchají, dostaly od anděla dárky, neposlušné děti byly pokárány a bylo jim pohroženo metličkou. Při návštěvě postavy představující svatou Barboru a anděla také zpívali.

Jako Barborky vystupovaly dospělé dívky, oblékaly si bílé šaty a chodily navštěvovat domácnosti ve skupinách po třech až šesti (Barborek). Každá měla kolem pasu modrou nebo červenou stuhu, ale někdy i jinou širokou pentli s dlouhými převislými konci na levém boku. Přes obličej Barbory nosily dlouhé rozčesané vlasy, aby je nikdo nepoznal. Na hlavě je zdobil květinový věneček, někdy měly i korunku, v pravé ruce pak metlu, v levé ruce uzlík nebo košíček s dárky. Jedna z nich vždy nosila v ruce i malý zvoneček. V Ratajích u Bechyně mívaly Barborky na hlavě bílou plenu a přes obličej tylový závoj.

Jedna z Barbor v některých oblastech nosila na tyčce nabodnutou tykev, která byla vydlabaná a jedna strana tykve byla vyřezaná, takže připomínala veliký obličej. Uvnitř dýně hořela svíčka. Výsledek podle dobového spisu vypadal jako hlava umrlce, ale lze snadno předpokládat, že autor myslel spíše strašidlo. Znamením, že jdou do stavení, bylo, že Barborky postavily do okna tykev a zašlehaly do skla na okně metlou. Při návštěvě opakovaly dutě: „*Mulise, mulise*“ (modli se) a říkávaly různé tradiční s texty jako „*My jsme čtyry Barbory, jdeme ze Svaté Hory... ...kdo se modlit bude, tomu je (dary) dáme, a kdo nebude, tomu hodně nalupáme.*“ Každá Barborka něco dětem dala. Obvykle ořechy, jablka, cukroví, ale i tu a tam nějakou bramboru, leckdy i nahnílou.

Barbory provázel čert a koza. Čert měl na sobě na ruby obrácený kožich, s dlouhou černou srstí. Přes hlavu měl čert přetaženou černou noční čepičku, ze které nahoře na hlavě udělány byly dva růžky, vycpané koudelí. Obličej měl čert začerněný sazemi, nad očima červené

proužky a z úst visel mu dlouhý jazyk z červeného flanelu. V ruce držel silný řetěz, kterým chrastil. Koza byla strakatě oblečena, obličej měla zakrytý škraboškou tvaru hlavy kozí a na hlavě rohy z výtrasek (dvojrohých dřevěných vidlí). Na krku se koze houpal zvoneček. Běhala po čtyřech a dělala veliké skoky.

Děti obyčejně plny strachu hned klekly a modlily se. Ale kdo se nechtěl modlit, toho šlehaly Barbory metlou a hrozily mu, že ho vezme čert. Čert stál připravený v síni a chrastil tam hlasitě řetězem. Dospělejší chlapani a dívky se obyčejně před Barborami poschovávali. Koza je však, jak po všech koutech šmejdila a rejčila, vyhledala a rohy děti vyhnala z úkrytů. Než Barbory odešly, důrazné vštěpovaly dětem napomenutí. Šlehnou metlou každé dítě několikrát a dávají rady jako: „*Bud'te, dětičky, pilné, poslouchajte svých rodičů, rády se modlívejte!*“

Matička, Mikuláška, Smrt, Boží matka

Před sv. Mikulášem, dne 5. prosince večer, na Přerovsku chodila po domech žena oblečená v bílé plachtě, tvář měla zamoučenu. Chodila se srpem (maketou srpu) v ruce, kterým obyvatele domu, který navštívila, zvláště děti „stínala“. Říkalo se jí Smrt anebo Boží Matka. Na Podluží chodí „Matička“ večer po sv. Mikuláši. Je Zahalena bílou plachtou, v ruce drží kopist, dává dětem líbat křížek a učí je modlit se. Dary nerozdává. Na západní Moravě chodí táž osoba večer na sv. Barborku, dne 4. prosince. Jinde chodí Matička nebo Smrt zároveň se sv. Mikulášem.

Mikuláška, matka svatého Mikuláše. Byla samostatnou postavou nebo v průvodu svatého Mikuláše. Podle popisu březovými proutky šlehala po oknech a nosila košík s dárky pro hodné děti. Chodila také s cepem, kopistem či srpem. V lidové tradici se objevuje také v říkadle: „*Mikuláš ztratil plášť, Mikuláška sukni, hledali, nenašli, byli oba smutní.*“

V Seničce rodiče straší děti zlou Mikuláškou, která sbírá dárky od sv. Mikuláše. Zde má bílý oděv a krvavé oči.

Na den Neposkvrněného početí Panny Marie večer chodívaly v Kozlovicích odrostlejší děti s „matičkou“. Některé děvče se zahalilo do plachet a jde s celým průvodem po domech známých. Matičky si zde počínaly jako Mikuláš. Rozdávaly jablka, bonbóny, sušené švestky, ořechy, perníky. Matička zkoušela a vyptávala se dětí, rodiče žalovali na

neposlušné, matička děti napomínala a trestala a na konec podělila děti obyvatel domu sušeným ovocem, pečivem a ořechy. Do kterého domu matička nepřišla, tam rodiče sami schovali svým dětem dary pod postel. Na vánoce v těchto oblastech nebylo zvykem, aby ještě „Ježíšek rozdělval dárky“.

Před Božím narozením devět večerů chodívaly v těchto oblastech a v okolí ženy po devíti domech se soškou Panny Marie. V každém domě bývá soška přes jednu noc. Druhého dne opět večer přišly sošce naproti se světly a doprovodily ji do sousedního domu. Obyčej byl na památku toho, že prý Panna Maria devět dní v Betlémě hledala marně nocleh.

V Dobré chodívala jen jedna matička „Mikolajka“. Říkalo se, že se chodí po „Mikolajce“. Mikolajka nenosívala na hlavě korunu, zakrývá tvář řídkým šátkem.

Svatý Mikuláš

Postava Svatého Mikuláše při obchůzce v 21. století v Praze.

Na den Svatého Mikuláše se těšily děti říkadlem: „*Slava buď Bohu našemu i Mikulášovi svatému i také svate Barborce, at' nam naklade v komůrce.*“ Již asi týden před sv. Mikulášem z rána a navečer práskají děti a mládež z bičů, aby svatý prý „někde neuvíz“ nebo jinde „že nemůže vyjet“. Vůz světce by s hojným nákladem prý pro uvíznutí do dědiny nedorazil.

Rodiče na Hané vyprávějí dětem, že se Mikuláš spouští z nebe po zlatém laně neb po zlaté stuze a začne obcházet dědinu v průvodě anděla a čerta, někde i smrtí. Jinde tvrdí, že se Mikuláš spouští na věže. V Hrabyni říkají, že se spustí se „*po zlatej loně na věžu a jede potem na bilym šimlu do Bilovca na jarmark, nakupovat pro děti.*“

Kam Mikuláš s průvodem osobně nepřijde, dávali večer talíře za okno a botky pod komín, aby je svatý Mikuláš naplnil. Nehodným dětem nakládá zemáky a řepu.

Svatý Mikuláš je osoba představující postavu v dlouhém, bílém šatě, s lesklou, zlatou biskupskou čepicí na hlavě, v levici s berlou, a v pravici s dlouhým, postříbřeným prutem. Dlouhý vous se mu vždy bělal až po pás. Za Mikuláše obvykle stával pěkný anděl, jenž měl v ruce velkou cínovou mísu, plnou dárků pro hodné děti, jablek, ořechů, perníku a různých cukrových figurek. Někde obcházelo i více Mikulášů a zase jinde dva biskupové, z nichž jeden jel na bělouši, druhý na koze. V průvodě za nimi často byli i husaři, kominíci, čert, polský Žid, mastičkář, dva medvědi ověšeni zvonky a rolničkami, a také několik chasníků, nesoucích dárky pro hodné děti.

Někde jezdil Mikuláš na koni, který se sestrojil ze dvou řešet. Jedno síto tvořilo předeek koně a druhé zadek (pod zadkem Mikuláše). Obě se zakryly. Zpředu se na síto přidala nějaká koňská hlava (loutka), na zadní se připojil ocas. V Tisku někdo z průvodu nosil Mikulášovi houpacího, dřevěného koníka. Na tom houpacím koníku sv. Mikuláš ve světnici seděl a houpal se.

V tomto průvodu dva chlapci, asi dvanáctiletí, byli přestrojení za anděly. Oblek mívali bílý, čepice jako korunky a jeden nesl pokladnici, druhý koš s ořechy a cukrovinkami ale také metlu. Dva mladíci se přistrojili se za jezdce. Kůň měl hlavu dřevěnou a ostatní kostra koní byla z latě nebo z obručí a potažená látkou, tvořící tak čabraku. Kůň byl upevněn kolem pasu jezdce. Za jezdci šli čtyři hajduci. V pravici drželi karabáč s krátkou násadou. Obličej zakrývaly pěkné škrabošky. Dva mladíci, asi patnáctiletí byli „laufry“ (běžci). Měli bílé kalhoty, bílou suknicí po kolena a halenu s rukávy, vše bílé, s pentličkami různých barev. Pás obepínala široká pentle a hlavu kryla čepice v podobě korunky. Bílý len zakryl úplně přirozené vlasy. Na levici měli lauffři připevněný zvoneček a v pravé drželi karabáček.

Klapačku představoval silný mladík. Nosil tyč, na jejímž konci připevněna hlava loutky obšitá kožešinou s dlouhými čelistmi, kterými byl provlečen silný motouz. Tím zatáhl mladík dle potřeby, a čelisti pak klapaly o sebe. Na koncích huby měla klapačka kousky kůže z ježka. Od hlavy až k patě byl mladík zahalen houní a jen pro obličej si nechal malý otvor, aby viděl na cestu.

Fotografie skupiny masek na svatého Mikuláše

Za Židy přistrojili se dva starší veselí muži, kteří měli koženky do bot srstí dovnitř, kabáty upravené jako „špicfrak“, klobouky se širokými střechami, ale nízko sražené "na tři facky". Na obličejích nosili škrabošku s notným nosem, ranec přes rameno a v ruce silnou hůl. Za nimi šel černě oblečený kominík s bílou čepičkou, na rameně měl štětku a v ruce krátký žebřík. Pohodný (ras) přicházel v plátěných kalhotách a černé kazajce. Na hlavě jej zkrášloval vysoký klobouk, přes rameno nesl pytel a v ruce silnou hůl. Starší a menší muž ve škrabošce s dosti znatelnou bradavicí na objemném nose představoval sedláka. Měl žluté koženky (kožené kalhoty), zasunuté do vysokých bot. Koženky byly na širokých šlích s přezkami. Hlava byla přikryta ošumělým širákem. V levé ruce nesl sedlák tlustou hůl, v kapse měl pikslu se šňupavým tabákem a z veliké dýmky vypouštěl obláčky dýmu. Selka měla oblečenu černou sukni se širokou modrou pentlí. Červené punčochy a střevíce s přezkami od koňského chomoutu kryly nohy. Krátký kabátek, hodně strakatý, byl vycpán kolem boků i na prsou obklady pro větší objem. Hlavu zdobil velký šátek. Kuba, syn těchto selských manželů, býval nejvyšší ze všech účastníků. Na hlavě měl klobouk s menší střechou (krempa), v ruce silnou hůl a v ústech dýmku jako táta. V průvodu mnohdy chodily i další postavy, někdy se průvodu hrdě zúčastnil i místní strážník, nazývaný tehdy lidově policajť. To mělo za výhodu prevenci větších výtržností.

Za smrt' (smrtka) se přestrojil vysoký muž. Byl zahalený v bílém. Obličej kryla škraboška kostlivce. Po stranách prsou byla nakreslena žebra černými pruhy. Smrt' nosila na zádech dítě z hadrů upravené hlavou dolů. Dítě mělo taktéž na prsou černé pruhy, značící žebra. V rukou nebo na rameně nosila smrt' dřevěnou bíle natřenou kosu a měla dřevěný brousek.

Svatý Mikuláš sebou bere také „zlého“ (čerta), ve Slatině jej znali jako „krom-puse“ (krampus). Za „zlého“ se strojí svobodní mužští i dívky. Oblečou na ruby kožuch dlouhý až po zem, potom se opásají řetazy. Místo jazyka je pruh červené látky. Ovážou se slamou a povříslama.

Z Mikulášova průvodu vstoupili do stavení nejprve hajduci, oznamující svůj příchod zvoněním a práskáním karabáčů, ve světnici ukazovali svou mrštnost, vysoko skákajíce rovnýma nohama na lavice i na stoly. Dívky se musí mít na pozoru, aby je hajduci se svými nepěknými škraboškami nezulíbali. Hajduci nutí mládež k modlitbě, š'ouchajíce a mrskajíce ji. I dospělá chasa se musela bez okolků modlit, jinak „*zakusila chladné lázně*“. Čerti ji vynesli ze stavení a bez smilování hodili do nedalekého močálu.

Poté přichází hudba, hrající pochod, a za ní kráčí pán s paní (představující majitele panství) v čele husarů. Za husary následují myslivci, Turci a mouřenínové. Teprve poté přichází biskup (Svatý Mikuláš) jemuž přítomní prokazují úctu. Po výzvách Mikuláše k modlitbě představení pokračuje veselými výstupy Židů, andělů a dragounů. Židé například nabízejí hospodáři ke koupi jeho vlastní věci. Peníze vyžaduje při vystoupení rovněž klapačka. Celá tlupa chodila po vesnici, nahánějící pekelným křikem dětem hodně strachu. Zíbrt popisuje: „...*děsili po domech děti a s čeládkou neslušně a nelidsky zacházeli.*“

V Uhřetichách u Kojetína se „svaťoškem“ chodíval »pók«. Někdo oblékl se do dlouhé hanácké košile tímto způsobem: hlavu prostrčil otvorem na hrudi, límeček na hlavě se pak zavázal, ruce si dal do rukávů a zbytek těla ukryl do podolku košile. V ruce míval „pók“ šídlo. Když se „svaťošek“ se vyptával dětí, „pók“ vlezl pod stůl a sídlem píchal mladé a děti, především ale dívky. Když ho někdo za píchání odměnil kopancem, svinul se jako pavouk a nechtěl vstát, takže ho museli zvedat.

Ve Slavkově u Opavy chodil Mikuláš a dvě Mikulášky přestrojené do bílých šatů a bílých karkul z mušelínu na hlavách. Mikulášky zde zastávaly roli andělů, podělují děti sladkostmi.

Mikuláš zkoušel popořadě děti ve světnici ze znalostí. ...*co je to jedna? ptá se. Tázané odpoví - Jeden jest Pán Bůh na nebi. Druhého se zeptal: Pověz ty mě, co je to dvě? Dítě: Dvě jsou desky Mojžíšovy. . . . Šest? — Šest štoudví kamenných, vínem naplněných. Sedům? — Sedům je svátostí atd.*

Když odcházela postava svatého Mikuláše z domu, rodiče mu děkovali: „*Děkujeme vam sv. Mikolašku, a prosimy vas přijed'te za rok zas.*“ Čert často některé dítě odnesl (nebo se o to pokusil) z domu pro zastrašení nebo pro smích.

Průvod s čerty (také jako „gert“) omotanými slámou jak bývalo zvykem například na Hané.

Někdy Mikuláš nebývá dost opatrný a prozradil se něčím, že nepřišel s nebe. Děti které se třeba zeptaly maminky: „*Maminko, bel to svaté? Nebelto náš Francek?*“ dostaly odpověď „*Bodeš ticho, děvčesko, det' svaté poslóchá za komínem (nebo za dveřma).*“

Ráno po svátku posílaly dětem tetičky a kmotřičky „Mikoláša“, tedy rozličné dárky, sladkosti, ovoce, ořechy, jablka. K oslavě lidové památky tohoto světce přispívali na trhu mikulášském nejvíce perníkáři a pekaři svátečními výrobky, například perníky s obrázky a ozdobami, jenž rodiče dětem v předvečer svátku nakládali za okna „od Mikuláše“.

Fabricius, Mravná naučení (1761) o slavení svátku svatého Mikuláše soudí: „*Učiním-li počátek od dětí a to sice od těch, které ještě sv. Mikuláše neznají, snadno uhodnu, o čem se jim v advente zdává, totiž: nejvíce o sv. Mikuláši, že jim něco naloží, tomu na př. nový šaty, druhému že buben, třetímu že píšťalu, čtvrtému že koně, pátému že cukr, mandle a fíky. Než mnohému dítěti zmechne, neboť ráno vstane, jako jindy nemodlené, nic jiného nepostihne, leda dobrou, čerstvou metlu, na nejvejš některý ořech nebo jablko; ale přejte dětem jejich radost, pokud k tomu měšec sv. Mikuláše stačí, dopomáhejte jim, aby se jim jejich sen vyplnil, poněvadž tím způsobem rodičové často více vyřizují u svých dětí než laním, zlořečením, hromováním, klovcováním, nebo talířem po nich házením.*“

Kazatel Seelisko v roce 1774 napomíná účastníky průvodu, aby se dělo „*při tom starodávném obyčeji předkův... všechno s mírou a rozumným rozvažováním, bez nešikovného, ano i mnohokráte velmi škodného*

strašení mládeže a bez všech k vychování dítek nepatřících okolostojičností.“

Zíbrt píše, že „*pro bujné výstřelky byly obyčeje a obřady lidové zapovídány a vyhynuly. ...chození Mikulášů přemnoho mrzáků nadělalo.“*

Příklad říkadla, které pronášel svatý Mikuláš při příchodu do světnice:

Svatý Mikuláš: Pochválen buď Ježíš Kristus!

Hospodář: Na věky! Vítám tě, Svatý!

Čert: Hr! hr! hr!

Svatý Mikuláš (sám zpívá): Já jsem svatý Mikuláš, neboj se, kdo posloucháš! Hodně děti miluji, vzdorné prutem maluji.

Svatá Lucie

Svátek Svaté Lucie je oslavován třináctého prosince. Dle lidové víry je svatá Lucie ochranitelkou proti čarodějnicím. Od svátku svaté Lucie až do Božího narození dávají hospodyně kravám kousek těsta, smíchaného s rozličným kořením a zeleninami, aby neměly nad nimi čarodějnice moci. Na sv. Lucii se podle pověry všechny čarodějnice shromažďují se na Radhošti k d'ábelským rejům. Noc před svatou Lucií má pro kouzla podle lidové víry zvláštní význam.

Na Lucii každý má sníst kus česneku, aby mu stryga (čarodějnice) neublížila. Toho dne nesmí také žena vstoupit první do domu.

Staré lidové pořekadlo tvrdí, *Svatá Lucie noci upije, což znamená, že se na svátek svaté Lucie začne zimní den opět prodlužovat.* Tato pověra je pradávného původu a je rozšířena všude v Evropě. Původně byl, totiž, svátek svaté Lucie byl v předvečer Vánoc, 23. prosince, ale byl přesunut se změnou juliánského kalendáře na gregoriánský.

Svatá Lucie třináctého prosince byla zpodobněna jako bíle oblečená osoba mlčící se zamoučeným obličejem nebo maskou, z bílé masky na obličejí ční dlouhý hrot. Někde chodila kobyla Lucka s celým bujarým průvodem, který prováděl různé neplechty, loutka s koňskou hlavou. Jinde je Lucie popisována: „*na hlavě králičí kůži, na těle obrácený kožich, v pokrvácené ruce nůž... ...jak hrozně vypadala tato obluda v přítmí blikavého světla za zimního večera v nízké světnici venkovské pro strach dětem i dospělým.“*

Lucie je v Česku bez věnce se svícemi na hlavě, na rozdíl od severské tradice. V ruce Lucie nosila peroutku a vařečku nebo velký dřevěný nůž, ale u této tradice je popsána poměrně velká různorodost. Lucky kontrolovaly pořádek, neposlušné děti, dodržování půstu a zvyku, že se 13. prosince nesmí drát peří ani příst. Kdo zákaz porušil, toho přišly Lucie klepnout přes prsty vařečkou a pocuchat prádlo. Nehodné děti svaté Lucie strašily, vytahovaly z postelí a cpaly do džberu (menší kádě), chtěly jim dloubat oči, propíchnout břicho nebo si je odnést. Poslušným dětem Lucie nadělovaly do punčoch. Peroutkou z husího křídla ometla ve světnici prach, vyčistila police a skříně a všechny učesala hřebenem. Na Přerovsku byly „Lucky“ prohánějící hospodyně a vymetající dům koštětem doménou rozverných mládenců. Podle některých zdrojů vesničané věřili se na svátek svaté Lucie scházejí čarodějnice aby škodily dobrým křesťanům, tradice, ale byla různá.

Byla zaznamenána okolo Křesejna, Zvikovce, Prahy, Zbiroha tradice, že večer před svátkem svaté Lucie chodí bílá žena celá v bílém po domech s velikým nožem a hledá, kde jsou děti, kterým chce páratí břicha, *jestli se o advente nepostily, střídme živý nebyly*. Nicméně tento úřad jinde zastává svatá Lucie.

Jakub Jan Ryba o Lucii píše: „*Jak ta vyhlíží! Ó, ta jest strašlivá. Ta bere vám neposlušné děti do břicha. Oho, to' by muselo býti břicho!*“

Žber

Třináctého prosince chodil rovněž Žber je popisovaný Č. Zíbrtem jako veliká bytost, celá pokrytá koudelí. Žberem rodiče strašili děti velmi účinně. „*Kde měli nedobré děti, tam zastavil, vešel do jizby a nepoddanci prý rozřezal břicho, vnitřnosti vybral a místo nich vložil koudel.*“ popisuje Č. Zíbrt pověst. Postava přicházela 13. prosince a vozila s sebou na vozíku taženém dvěma koni nebo osly pytle koudelí. Za týden se vrátil a mrtvé již zlobivé dítě odvážel do svého obydlí, až daleko, kdesi za Kojetín. Před Žberem měly děti veliký strach, matky hrozily: Budete ticho, že na vás zavolám Žbera! — a děti hned ztichly jako beránci.

Štědrý den

Na Štědrý den Stadičtí donášeli českému králi ošatku ořechů z lišky (lísky), „*kteřá vypučela z otky Přemyslovy*“. Za to byli osvobozeni ode všech dávek.

V hostincích bývala pro štamgasty (stálé hosty) kořalka svařená s kořením zdarma, jako projev díky. Města jsou vánočně vyzdobena, stejně jako domy a někdy i okna a dveře domů. Soboty a neděle tráví lidé, ti kteří tyto dny nemusí trávit prací, svátečně. Často vycházkami do přírody nebo do města, kde navštěvují trhy, muzea, kostely, galerie a jiná hezká místa. Celé období před Vánocemi má sváteční nádech. Během období před Vánocemi obyvatelé uklidí a vyčistí celý dům, nakupují dárky a pečou cukroví. Ve vánočním období jsou v ČR časté koncerty a děti na náměstích mají pod vedením učitelek vystoupení se zpěvem a hrami, ve školách a školkách ukázky prací s vánoční tematikou. Bývají připravovány betlémy, jesličky často se živými herci. Štědrý den je poslední den půstu, kdy na stůl patří jen bezmasá jídla a polévky. Je známa pověra, že ten kdo se na Štědrý den postí, uvidí zlaté prasátko. Jde o velmi starou pověru. Již Šimon Žlutický v roce 1588 zmiňuje v dopise, že na Štědrý den byl bez jídla, pití, zlatých prasátek. Škádlivali se pak odleskem zrcadélka, které jako zlaté prasátko „běhalo“ po zdi.

Na Štědrý den, nebo před tímto datem bývá zdoben vánoční stromek. Ještě na konci 19. století je zmiňován jako zvyk cizí ale běžný a v polovině 20. století je nezbytností i na Moravě všude, kde jsou děti. Vánoční stromek je také často zdoben v kostelech.

Christkindle, německá vánoční postava. V Podkrkonoší rozdával drobné dárky „Kristydle“, postava v bílém s křídly, napodobující anděla.

Alespoň jednou za rok, právě na Štědrý den, po večeri a rozdání dárků, se hrávaly v rodinách karty a kostky, zvláště tam, kde se čeká na

půlnoční, pro ukrácení chvíle a pro pošádlení hry jako Černý Petr a jiné karetní hry.

Po večeři se ještě v 19.století dělaly z jablek a fíků a ze suchých hrušek, švestek, z kaštanů, rozinek ale hlavně z ořechů podle fantazie a dovednosti zkušenějších figurky.

Perchty (také Peruchta, Šperchta, Parychta, Špereichta) kontrolovaly dodržování půstu na Štědrý den. Tato postava není totožná a s Bílou Paní, Perchtou z Rožmberka a není zde žádná souvislost.

Perchta nebo Špereichty chodily na Štědrý večer od pradávnych časů až asi do roku 1845. Dětem nadělaly velkého strachu. Chodily dům od domu, a kdo se hodně najedl, toho chytily a chtěly rozpárati a vycpat hrachovinou. Šlo o strašidelné bytosti a jsou známy v jiném označení již od keltských národů. Představovaly pokání, symbol zla s děsivým obličejem a s vyplazeným jazykem. V ruce nosily škopíček na krev a v druhé ruce nůž a hrozily dětem, když budou zlobit, že jim rozpárou břicho. Břicho vycpávaly koudelí nebo hrachem, ukázky operace v zábavné formě předváděly. V rukopisu z roku 1418 je popisována strašidelná Perchta, která prý má zlatou hlavu, cínové oči, měděné uši, železný nos, stříbrnou bradu (vous?) a olověný krk.

Chození po různých „Perechtách“ a jiných maškarách bylo na Štědrý den tak oblíbené, že se to ani vrchnosti nelíbilo. Poličský děkan kněz Adam Kouřimský píše v roce 1586 v úterý po sv. Tomáši, radě městské trpkou žalobu, že *„kalafaktor s mendíky na Štědrý den do barev ďábelských se strojíce a černice a šaty na rub oblácejíce, ne jinače než jako čerti, na ohavu každému dobrému a nejvíc na potupu Pána Boha všemohoucího po městě běhají, rozličné nezpůsoby provádí, k čemuž přijdou, kradou a mocí berou prodavačkám a potom ještě po domech holdují.“* Tento staročeský zvyk je srovnáván se zvykem srbským, polským a se zvykem ruským, vede k úvaze o příbuznosti bývalých všeslovanských zvyků na oslavu zimního slunovratu.

Betlémské ovčičky jsou popsány obyčej na Velízi u Žebráka. Před půlnoční mší svatou místní farář vyvedl všechny děti z chrámu i s obecním pastýřem. Děti běhaly kolem kostela a mečely jako ovce. Pastýř mečel jako beran. Farář šel za nimi. Podobně ženou dědinou na

Štědrý večer ovečky, t. j. jeden z hochů žene zástup synků před sebou, kteří bečí, zvonky zvoní a vyptávají koledu.

Čaputa (Caputa) chodil na Moravě po dědinách již na štědrý večer a pokračuje ve svých rozpustilostech na nový rok. Je to člověk malého vzrůstu oděný do napolo do mužských a napolo do ženských šatů, vycpaných slámou a senem, s řešetem na hlavě a býkovcem v ruce. Pokud potkal výrostka, bil ho býkovcem, aby prý lépe rostl a nebyl líný.

Baby, byla dvojice osob představují postavy, celé, i přes hlavy zahalené šátky. V jedné ruce držely husí křídlo, v druhé hrneček s kolomazí.

Chodily o štědrý večer i před novým rokem i na nový rok se strašidelným hlasem a slovy „*Dejte holky nebo vdolky*“. Bývají podarovány vdolky. Tradice je popsána z Bystřice u Benešova.

Štědrá bába, klokavá, klovcová, šťuchavá, vrtibába, byla bíle zahalená postava s maskou s dlouhým nosem. Někdy vymýšlela různé žertíky a hrozila metlou a jindy tajně nadělovala dárky. „*Já jsem klovcová bába a chodím mezi Štědrým dnem a Novým rokem a mučím zlobivé děti.*

Některé stačí jen tak vyděsit, aby se bály...“ uvádí při výstupu postava veskanzenu v Kouřimi.

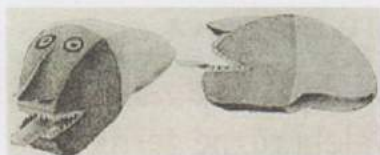

Perechta s doprovodem

Kališové (kalašové) jsou koledníci nebo postavy koledující o Štědrém dni, podle některých zpráv ještě před východem slunce. V Praze podle dobových zpráv chodil kališ s peroutkou (bílou nebo zlatou) a oprašoval nábytek a všechny osoby. Koledou si přivydělávali o Vánocích učitelé, rektori, kněží a správcové školy, s touto koledou chodili i řezniční učni, tedy nikoliv žebráci. Kališ je popisován jako „...muž, oděný v bílý rubáš, s korunkou z pozlaceného papíru na hlavě. V ruce měl kosinku rovněž pozlacenou a zpívaje písně vánoční obešel každou zelenářku, jejíž kosův a pak obou tváří se dotýkal tou kosinkou pro štěstí“ Podle jiných zpráv byl kališ oblečen pestře, s dlouhým ptačím perem za

vysokým špičatým kloboukem. Odměnou je zboží, které obchod nabízí nebo pár grošů.

Do 19. století po koledě chodily nejen malé děti, ale také dospělejší děti, studenti a žáci. Koleda byla pro žáky v 15. až 17. století důležitým zdrojem výživy. O vánoční koledě nosili s sebou děťátko. O koledě na Tři krále chodili „s hvězdou“. Na koledě zpívali lidové vánoční písně i umělé a dostávali za to dárky. U některých sousedů byli přijati nevlídně, u jiných se dočkali nadávek. Po různých osudech byly koledy rušeny a místo nich placena za ně náhrada školákům, učitelům a duchovním. Malé děti však chodily po koledě dlouho a tento zvyk se místně na venkově udržoval až do začátku 20. století.

Perechtra, maska postavy

Vedle koledy duchovenstva a žakovstva neblaze prosluly o vánocích koledy selského lidu, kdy za vybrané peníze bylo kupováno společné pivo čili „pivo kolední“ a při pití tropeny všelijaké nezbednosti. Na začátku 16. století byla sepsána vyhláška kdy se zakazovalo pod trestem přísných pokut *Těž také kolední piva aneboližto vobecní, kteráž sobě složic mezi sebou peníze, ve větších neb v menších počtech lidé sedlstí kupují, aby jim odpouštěno nebylo, poněvadž skrz posvícení a takový jich sňatky aneb schuoze mnozí a částí svarové, mordové a jiní mnozí neřádové a hříchové proti Pánu Bohu se páší a tudy lid sedlský v rozpustilosti, k outralám, záhubě a chudobě přicházejí.*

Radosti chození se "ščestím" (šťěstím) na Opavsku a ve Slezsku okoušejí chudobné děti obého pohlaví na českém Těšínsku. Z jedle se uřeže se větvička, „četena“, taková, aby prostřední větévka byla delší a dva proti sobě rostlé výhony měly podobu kříže. Když se nosí, říká se jim „vinše“ (vinšovat = přát). V Dobré je „ščestí“ je mnohem bohatší, má více větví, obyčejně pět. Uprostřed se upevňoval obrázek a kolem něj věnec z papírových růží. Na větvích jsou papírové pentle. Ščestí se rozdávaly také na Nový rok. V rozlehlých osadách se ščestím přicházeli koledníci už kolem 3—4 hodiny ráno. Text koledy se ščestím zněl například: *Štěstí, zdraví, pokoj svatý, vinšujeme vám. Nejprv pánu hospodáři, pak vašim dítkám.*

Mezi zvyky popsané v horním Pojizeří patří Brusář, kterým si sousedi škodolibě na Štědrý den ničili přípravu vánoček. Mezi štědrovečerními zábavami na Moravě a ve Slezsku je oblíbené vítání Ježíška práskáním bičů a karabáčů. Pukati (práskat bičem) se smí až po večeři. Zvyk se podobá „pohánění koní“ práskáním na svátek svatého Mikuláše.

Mše půlnoční se na Štědrý večer zúčastnili dva místní pastýři. Začátek a konec mše první pastýř troubil za oltářem a druhý na kruchtě vedle varhan, jako když svolává stádo. Za odměnu dostávali výslužku.

Jmelí

Ještě novějšího původu, než vánoční stromek, je v Česku obyčej se jmelím na vánoce. Na konci 19. století přibýlo mezi vánoční nezbytnosti v Praze i po českých městech vůbec, zelené jmelí s bílými bobulkami. S ohledem na skutečnost, že jmelí bylo spojováno s keltským, tedy pohanskými, čarodějnými zvyky, budilo mezi křesťany nedůvěru a obavy. Zíbrt uvádí, že „*Když se pak pod jmelím rozproudí blahopřání vánoční, čtveračivé škádlení a líbání, nezdá se nevinný obyčej se jmelím tak novotářský a nebezpečný.*“

Původně keltský zvyk upravila křesťanská symbolika. Lidé v 19. století podle Zíbrta nazývají *rozvětvené křížovaté haluzky "svaté dřevo kříže"*. *Jako prý z nebe padá semeno jmelí na stromy, že Kristus s nebe seslán na strom sv. kříže a vydal se za ovoce k užitku a spáse lidstva všeho. Také růženec proto robí z větvíček jmelí v německých krajinách.* Zvyk popisuje také Ch. Dickens v Kronice Pickwickova klubu: *Byla to věru rozkoš, viděti pana Pickwicka v středu skupiny, jak ho tahaly sem a tam, hubičkovaly na bradě, na nos, zase na brejle a kolem do kola hlaholil rozpustilý smích.*

Ve Walesu na Štědrý večer zastrkují jmelí pod střechu a hoši tam vedou děvčata a přejí šťastné, veselé vánoce a nový rok, rozumí se, také hubičkováním. Ve Francii na nový rok patří jmelí mezi první dárky.

V alpských krajinách přenášejí obřad s jmelím na Silvestra. V hospodě při zábavě visí věnec jedlový uprostřed. U kamen stojí ošklivá maskara „Sylvester“ s věncem ze jmelí na hlavě. Jak někdo stoupne pod jedlový věnec, Sylvester má právo ho políbit.

Štědrovečerní dárky

Na Vysočině rozdávala dárky „štědrá bába“. Do světnice však nikdys nevejde, nebyla vidět nikdy. Děti pověsily punčochy nohavice, sukničky a podobně co možná blízko dveří. Když ráno vstanou, mají tam od Štědré báby nadílku.

V Podkrkonoší v rodinách s menšími dětmi je hlavní zábavou Štědrého večera „Kristydle“. Vánoční stromek je v 19. století v Krkonoších neznámý, mladí čekají na příchod Ježíška - „Kristydlete“. Bohaté štědrovečerního podělení v krkonoších znamená jablíčko, oříšek, prostinká laciná hračka ze dřeva. Kristydle obvykle představuje výmluvnější tkadlec zahalený v bílém plátně. Obejde několik stavení, zazvoní pod okny nebo za dveřmi a děti klekají před Kristydle a jsou podrobeny dosti obtížné zkoušce. Zkoušeny jsou modlitby, otázky z náboženství a biblické dějpravy.

Vánoční stromek

Ozdoba vánoční oslavy je stromek s pozlacenými ořechy a jablky, cukrovinkami, pestrými papírovými řetízky, zářivými světly. Ovšem ještě na začátku 20. století není v českých zemích a ani v Německu všude rozšířen. Zíbrt poznamenává *o vánočním stromku až do věku XVII. není ani potuchy. Je zcela vyloučeno, aby obyčej (jak tvrdí, pohanského původu) ušel pozornosti mravokárců věku 15. a 16. století, kteří ve svých spisech tepou kdejakou pověru a obyčej.*

Z tištěných zpráv je mezi nejstaršími zpráva Krolmusova (Staročeské pověsti, 1845. I. 476.). Zde je informace, že v Čechách o Štědrém večeru na koutním stole (stolek v rohu) mají smrček nebo jedličku, májku okrášlenou věníkem, ovocem, pečivem a oděvem (jablky, ořechy, hruškami, slivkami, mandlemi, rozinkami, perníkem, ptáčky, šátky atd.) osypanou, nebo nad stolem zavěšenou obráceně dolů. V Praze a okolí Prahy kladou stromek mezi jídla vánoční, kde zasednou ke stolu k večeři štědrovečerní.

Štědrovečerní večeře

Všichni jsou svátečně oblečeni a jídelna je vyzdobena. Na stole může být ubrus s vánočním motivem a zapálené svíce. S požíváním jídla se čeká, až bude shromážděna celá rodina. Před večeří se všichni společně nahlas pomodlí, nebo jsou pronášeny přímluvy. Na večeři se podává

ryba, obvykle kapr. Během večeře se v různých oblastech země dodržují některé zvyklosti. V některých rodinách se připravuje o talíř více pro nečekanou návštěvu. Na štědrovečerní večeři mělo být devatero pokrmů. Nešlo však o velké porce. Po večeři bývá zvykem rozbalovat vánoční dárky, které dětem v českých zemích přináší „Ježíšek“. Štědrý den tradičně vrcholí půlnoční mší, na které se zpívají koledy a začíná samotná církevní oslava narození Krista.

Betlém a jesličky

Moderní umělecký betlém v Brně

Betlém byl při výrobě figurek i seskupení celku v českých zemích obvykle domácí způsobem bez snahy vytvořit nějaké vznešené umělé sošné formy. Výjevy v betlémech byly provedeny podle českého života, vesele, s výjevy typickými pro dané místo, řemesly ze života, ať už šlo o betlémy tištěné na papíru, malované na dřevě, nebo figurky upravené z vosku, ze dřeva, ze sádry a podobně. Betlémy bývaly zhotovovány jako prosté dioramata, nebo sošky, nebo s pohyblivými stroji, více méně umělými, ať v domácnosti nebo v kostele. Odráží se v nich život během věků, kraj, nářadí, domácnost a představy o narození Ježíše.

Moderní jesličky jsou často vyřezávány uměleckými sochaři v životní velikosti jako umělecká díla, které pak reprezentují zhotovitele a duchovní vážnost liturgické doby. Postrádají ovšem rozpustilost a radost dříve typickou pro české betlémy a jesličky.

Při obchůzkách a hrách koledníků s jesličkami se jesličky rozšířily ve zvláštní vánoční divadelní výjevy. Chodívali postavy oděné jako pastýři, andělé, čerti a s nimi mládenec řečník, po chalupách, nosili s sebou malý Betlém, přednášeli říkání vánoční.

Až do šedesátých let 19. století, ve vánoční době, chodívalo podle starého zvyku v okolí Jilemnice pět výrostků provozovat zvláštní kolednickou hru. Jeden z nich představoval anděla, přes oblek měl bílou košili, opásán byl červenou šňůrou, na krku červený šátek, na hlavě

vysokou čepici se zoubkovaným okrajem z pozlaceného papíru. Dva byli pastýři či „Kubové“, s pastýřskými vysokými holemi a brašnami, v obleku obyčejném, dle možnosti podobném starému kroji pastýřskému. Mládenec taktéž byl v obleku obyčejném, ale šůsky nastrojené na způsob dřívějšího vojenského „fráčku“, s portami z pozlaceného papíru, po boku dřevěnou šavli v pozlacené pochvě, v ruce dřevěnou pokladničku. Poslední figura byl čert, všecek černě ustrojený, s nezbytnými rohy a vyplazeným jazykem z červeného sukna. Nesli malé jesličky a když vešli do světnice, pastýři poklekli před jesličkami a všichni zpívali: *Co to znamená medle nového, viděli jsme tam nebe jasného; hvězdy překrásně svítí, musí tam něco býti... že se nám narodil Spasitel, celého světa Vykupitel.* Ale také v ostatních českých zemích chodívali od Štědrého večera až do Nového roku chlapi u večer dům od domu s jesličkami. Chlév a figurky jsou buď z papíru nebo ze dřeva a upevněny na prkénku. Chlapi bývají obyčejně čtyři, jeden za anděla, ostatní jdou za pastýře. Pastuškové mají na hlavách široké klobouky a v ruce hole. Součástí hry bývá divadelní hra, kdy anděl budí staršího pastýře který odpovídá: *Kdo to na mně volá a mně spáti nedá?* Průvod naznačuje že společně odcházejí do Betléma.

Makové koláčky dostávali pacholci a děvečky jako výslužku (zvláštní odměnu) na konci služby na Štěpána

Svatý Štěpán

Svatý Štěpán (26.12.) byl považován podle lidové víry v českých zemích od odedávna za patrona koní. Kněz po kostele na sv. Štěpána, chodil, aby kropil oves svěcenou vodou, a farníci na něj házeli hrstmi oves, prý na památku kamenování sv. Štěpána. Pasáci házeli ovsem po lidech, hlavně po děvčatech, kteří šli na sv. Štěpána do kostela a z kostela, jednak byla oblíbená zábava, zvaná „štěpánování“ Podstata slavnosti spočívá v tom, že zrána na sv. Štěpána naplnili si hoši kapsy připraveným zrním, ovsem a též ječmenem. Po cestě na mši se obyčejně domluvilo několik hochů a spolu obstoupili vyhlédnuté děvče a házeli jí

hrstmi zrní do tváře, aby prý byla červená, zdravá, obratná a hezká, aby se vdala snadno a brzy. Děvče bránící se zčervenalo ještě více od zrní metaného. Po mši hoši vyšli dříve z kostela a metali opět zrní všem dívkám do tváří, dokud zásoba zrní v kapsách vystačila. Téhož dne (nebo na Nový rok) podávaly ženy svým mužům „gatě“ (kalhoty), naznačující tím, že chtějí být po celý rok poslušné. Podobně na Hané časně ráno děvčata umývaly chlapce a podávají jim gatě, za což dostávaly „sladkou kořalku“ (likéry).

V Uhřetichách u Kojetína zavěšovali na kliky u dveří žebřáka (figuru ze slámy). Když ve stavení žebřáka zpozorovali, odnesli ho k sousedovi. Kde na to nepřišli, byli ráno k smíchu lidem, kteří šli do kostela, že v jejich domě neměli žebřákovi co dát, proto se jim oběsil na klice. Kateřinští synci na Štěpána „sušili děvuchy“, které pak o Velikonocích polévali v některé hospodě pitím.

Přísluví „*Na svaty Ščepan, každý sobě pan*“ ve Slezsku připomíná konec služby pacholků a děveček. Na Štěpána pacholci na Hané chodívali "na svobodu" s koláčem, výslužkem. Končí jim celoroční služba. Podle dávných zvyků před tímto dnem koně nakrmili, ocasy vyprali, ocas i hřívu zapletli a stáj očistili. Po kostele, nebo k večeru odcházeli s koláčem makovníkem nebo pecnem chleba. Svoboda pacholků trvá až do nového roku.

Téhož dne mužská chasa „vandrovala“ (měnila službu) a obyčejně bývá mnohý čeledín „nastřapaný až hrůza“ (opilý).

Svatý Jan

Sv. Janu dali jedovaté víno, jež mu dle legendy neuškodilo. Proto 27. prosince světili křesťané na jeho svátek víno a pili sv. Janu na počest. Jde o starobylý zvyk, už v 15. století horlili kazatelé proto pověřčivým křesťanům, kteří na den sv. Jana Evangelisty světili »pitie opilcóm«. Solnický (1630) se snaží, vyložil svěcení a pití vína požehnaného rukou kněžskou nazýváním zvyku »milost a láska sv. Jana«.

Ohlas dávného zvyku, již vyhynulého, ozývá se v lidové pověře: »Kdo na den sv. Jana Evangelisty pije víno, ten se následujícího roku neotráví.« Na den sv. Jana třeba pít víno, aby had neuštknul.

V 18. století se na památku jedovatého vína, jež pil sv. Jan, s vírou v zázračné působení svěceného vína, krapet svěceného vína nalévají do

vinných sudů na ochranu proti čarodějnicím. Ve svěceném víně je namáčen v něm kus chleba, z něhož se každé krávě či koni a jinému dobytku dá kousek kvůli víře, že je nikdo neočaruje po celý rok.

Na Uherskobrodsku sbírají pacholci na svatého Jana Evangelisty do měcha »ohlášky«. Jeden se převleče do ženských šatů, druhý za žida a vezme pytel na rameno. Vedouce se za ruce, chodí dům od domu. Kde je pacholek anebo dívka na vdávání, dostanou hadru (= ohlášku). Vstrčí hadru do pytle a jdou dále. Hadry potom zpeněží. Jinde chasníci zase chodí po dědině s bílými talíři a sbírají na mši za všechny obyvatele.

Mlád'átek

Mlád'átka je svátek 28. 12. Nejstarší známý český doklad o slavení Mlád'átek je z roku 1255 a týká se staré zvyklosti, žakovského průvodu o svátku Mlád'átek dne 28. prosince, který obtěžoval rok co rok klášter v Břevnově u Prahy bujnou nevázaností. Hus zde vzpomíná také slavnosti bláznovské ze svého mládí, jak žáci »strojiece krabošky« — »vše opak kukly kožišné obrátili" a tropili mnohé nezbednosti i na posvátném místě. Průvody na den Mlád'átek zanikly nepochybně již v 15. století.

Do 19. století zůstával obyčej, z rána, když děti ještě leží v posteli, zeptat se jich: »Kolik bylo mlad'átek?« Které neví, dostane metlou a připomene se jemu, že »čtyři tisíce čtyři sta čtyřicet čtyři.«

Na Slovensku rodiče mrskaly děti z rána v posteli, aby se prý na ukrutnost Herodesovy rozpomínaly. Potom ten obyčej mrskání proutkem muži k ženám a obráceně zachovávali. Podobně jako na velikonoce 28. prosince muži ženy a na oplátku 29. prosince ženy muže žertem šlehali proutky.

Tři králové v Kojetíně

Nový rok

Nový rok byl odedávna oslavován bujarým veselím. Tomáš Řesátko (Rosacius) Soběslavský v roce 1581 horlil proti vítání nového roku

hlučnými bujnostmi, posměšnými klevetami a básněmi: „*U předkův našich někdy ten obyčej byl, že na Nové léto lid toliko k smíchu přivozovali a kratochvil nějakou směšnou tropili, kterážto žádného užitku nepřinášela a podle toho kázání slova Božího velice zlehčeno a v žert obráceno bylo.*“ Tomáš Soběslavský vyzdvihoval obyčej „vespolek se potěšovati“ a posílat si dárky se srdečným přáním Boží milosti a požehnání.

Na Nový rok kominík (pravý ale i přestrojený) na ulici Příkopy se za provizi otíral po pravé straně o pozdní chodce pro štěstí. Obracely se kožichy naruby a zlatilycylindry, klobouky, převracely se drožky a pořádaly se průvody. Lidé ve městech odedávna Nový rok slaví hlučně, i dříve, podobně jako byl v 20. a 21. století očekáván půlnoční ohňostroj, dříve čekali na půlnoční výstřel v Praze na hradbách. Ten byl pozdravem Novému roku na uvítanou. Půlnoc na přechodu od starého roku k novému roku byla vítána hlaholem zvonů, zpěvem hlásného na věži a jásotem a radovánkami obyvatel, projevujících radost že se dočkali nového (dalšího) roku.

Ponůcku (obchůzku ponocného po městě) obstarávalo několik statných mužů. Byli oblečeni do velkého pláště s červeným lemováním a obuti do těžkých bot. Na hlavě měli „kaškety“, také lemované. V ruce nesli každý starodávnou halapartnu a na knoflíku jim visela pišťala na poplach. Je připomínán půlnoční zpěv ponocného v Domažlicích jako krásný starobylý zvyk.

Vánoční koledy pokračovaly i na Nový rok. Dětskou novoroční koledu nazývali chození s proutkem. Děti chodívali o Novém roce s proutkem, různě dlouhým, propíchaným po celé délce dřevěnými jehlicemi, které jsou ozdobeny různobarevnými ústřižky látek nebo papíru a hrachem, na konci jehlic nabodaným. Vršek zdobilo obyčejně malé jablíčko, oříšek, nebo papírová kytice a pentlička. Někdy byly použity pruty z trnky, která má dlouhé jehlice (větvičky zakončené ostnem). Děti přišly na koledu do stavení a říkaly zpěvavě: „*Dej vám Pán Bůh dobrýtro na to nový líto, abyste měli leníček jako tenhle proutíček a na něm hlavičky jako tyhle hráštíčky na ten nový rok.*“ Po přezpívání koledy hospodář proutek kupuje, smluvená cena byla v 19. století nejméně 3 krejčary. Koupený proutek dá si hospodář z jara do lnu, aby byl jako ten proutíček a měl hlávkčky jako ty hráštíčky.

Na Hané bylo oblíbeným novoročním zvykem »skrajovat buchtu*. Na Vyškovsku se složily děvčata na Nový rok a upekly velikou, dobrou buchtu. Ověnčily ji, ozdobily ovocem a cukrovím a zanesly do domu nejoblíbenějšího děvčete. Tam přišly zanedlouho také mládenci „skrajovat buchtu“ a přinesli víno nebo sladkou kořalku. Zasedli s děvčaty, každý vedle své milé, za stůl prostřený bílým ubrusem. Nejvýznamnější z nich skrojil buchtu, po něm krájeli buchtu i ostatní, pojídající každý svůj díl s děvčetem které je bylo milé.

Na nový rok bývalo na Slovácku v každém městečku i vesnici živo. Světla se koláčová slavnost. Měnily se služby a nastupovali noví pacholci, tovaryši a děvečky. Hned po poledni vyjely vozy se služkami, které si vezly vystrojený koláč, výslužku. Do této buchtu byly zapíchnuty pruty a omotány barevným vystřihaným papírem, nahoře byly pruty svázány a do nich byla zastrčena kytička z růží. Po stranách bylo navěšeno množství cukrovinek všeho druhu a mašle z červených stužek. Dole na buchtě byly jablka, zlaté ořechy a věnec z dýňových jader a sušených trnek. S koláčem jela děvčata domů, buď k rodičům, nebo přátelům, kde začínala teprve pravá slavnost. Sešli se totiž veškerí příbuzní, známí i šohajové z celé dědiny a volili mezi sebou jednoho, který koláč má nakrojit. Býval to někdy kmotr, popřípadě i strýc nebo jiný příbuzný, ale také některý šohaj. Zvolený nakrojil koláč, ovšem tajně a vložil peníz doprostřed koláče mezi pruty. Ostatní hledali nakrojené místo a přikládali další peněžité dárky k prvnímu. Když se všichni vystřídali, přišel opět ten, který koláč nakrojil a nyní jej nakrájel veřejně a odzdobil. Ozdobami a koláčem se přítomní podělili. Za darované peníze se nakoupila večeře, při které se zpívaly slovácké písně. Po večeři hrála hudba a tancem se ukončila koláčová slavnost.

Slezské ženy, zvláště ve Vratislavi, mívaly zvláštní žertovnou zábavu, nazývanou „honění za kožichem“. Bývala pořádána při slavnostech střeleckých, zvláště na nový rok. Obvyčně 9 nebo 10 žen se účastnilo běhu o závod. Cílem byla tyč, upravená nahoře na způsob kříže. Uprostřed byl ženský kožich, nahoře čepice, po straně střevíce a punčochy, rukávník a »brumajzl« (drnkačka). Ženy se rozběhly a šašek s plácačkou si z nich tropil při běhu žertíky, za jáсотu a smích diváků. Po závodě se rozdělovaly ceny. U tyče dostala vítězka kožich, druhá

čepici, třetí rukávník, čtvrtá střevíce, pátá punčochy a šestá, poslední za jáсотu a posměchu ostatních „brumajzl“ (drnkačku).

Tři králové

lidové tradici bylo zvykem na tento svátek volení mazancem „krále“. Zastrkovali do pečiva penízek, a komu z domácích po rozkrájení připadl kousek s tím penízem, byl „králem“. „Král“ pak kropil podle starého obyčeje stavení a psal tříkrálové křížky. Roku 1579 o tomto obyčeji vypravuje Jan Mirotický v Kroměříži: *„Na den tří kráľuov, jenž se den ukázání Páně oněm mudrcům jmenuje, jedna každá čeládka z medu a z mouky, přidadouc zázvoru a pepře, mazanec udělají a krále sobě vyvolí tímto způsobem. ... Oddělují se také (mazance) Kristu Pánu, blahoslavené Panně a třem mudrcům jejich díly, kteréž se místo almužny rozdávají. V čím by pak kusu groš neb ten papír nalezen byl, toho všichni králem jmenují a na stolicí ho vsadí a po třikrát ho vzhůru s plesáním vyzdvihují a ten má v pravé ruce křidu, kteroužto tolikrát znamení kříže vzhůru na břevnách aneb na klenutí pokoje vopisuje, kteréžto kříže protože se o nich věří, že sou proti mnohým zlým věcem k obraně, u veliké vážnosti je mají.“*

Oblíbenou zábavou, která má původ v křesťanské legendě o Třech králích, bylo chození Tří králů, chození s hvězdou. Staročeské děti chodívaly „s hvězdou“, připomínající přiměřenými zpěvy památku Tří králů. Zpěvy bývaly dramatizovány předváděním příběhu a tak vznikly hry tříkrálové. Jesuité se chopili této příležitosti a vystrojovali pak divadla Tříkrálová slavnostně, s lákavou nádherou, kdy žáci jezuitských kolejí hrávali před četným a vděčným obecenstvem. Laické dramatizované hry o Třech králích dokázali upravit přitažlivě a používat podle Č. Zírta i pichlavé vtípky. Například když se Židů ptají postavy tří králů na cestu, odpovídají jim Židé a jejich smyšlená aramejšťina je „překládána“: *Efrata betharíz ipfata čajer bichord bochod brefe jehunda mimika, biče mojsil Israel o macazáno nikodem dlán. ... To jest: ... Jděte na Betlem, tam najdete mladý šenke (ženku), starý muž, malé jitke (dítka), tam se budete nejlepší pravdu dovědět.*

Tři králové byli zpodobněny jako postavy v pěkném královském oděvu. Nejnápadnější a často i nejzdobněji nastrojen byl král Baltazar, vypodobněný jako mouřenín s červeně malovanými rty. Jinde na sobě

měli králové alespoň bílé košile a modré pentle a koruny pozlátkem a různobarevným papírem polepené. Černý vzadu (Baltazar) přes košili měl černý kabát téže barvy jako kytli (sukni) z tuhé látky, v obličejí se v některých oblastech nikdy nečernil. Bílí králové měli bílé sukně tenké. Když přišli do stavení, postavili se do řady jeden za druhého: Kašpar s hvězdou jako první, „černý vzadu“ tradičně poslední, a dali pozdravení: „Pochválen Pán Ježíš Kristus“. Na závěr představení černý král sám přál, hovořice za všechny tři krále: „*Vinšujeme vám šťastnej a veselej novej rok, abyste ho s radostí přečkali a s menšími hříchy, s větší radostí po smrti se radovali v nebeském království*“. Obyvatelé domu odpovídají: „Dejž to, Pane Ježíši Kriste!“ Při odchodu napsal některý z Tří králů na dveře „K + M + B + letopočet“.

Koleda tří králů v nejjednodušší verzi zněla „*My tři krále, my jdeme k vám štěstí, zdraví, vínšujem vám, štěstí, zdraví, mnohá léta! My jsme k vám přišli z daleka. Z daleka jest cesta naše, chceme znáti srdce vaše. Náš kamarád černý vzadu, vystrkává na vás bradu! On bude všady kouřiti, s námi o dárek prositi!*« “ poté co vykouřili všecky kouty příbytku kadidlem dostali několik grošů a odešli jinam. Jinde se uchytila verze s textem, který obsahuje často vzpomínanou pasáž: „*A já černý vystupuju, a nový rok vám vínšuju. Slunce je toho příčina, že je má tvář opálená.*“

Zpěvy tří králů někdy provázel další člověk jemnou hrou na tahací harmoniku. Tříkrálové hvězdy jsou šesticípé, plochy jejích cípů jsou polepeny střídavě žlutým, zeleným a červeným papírem, schválně promaštěným. Od hvězdy se šířila tlumená, tajemná záře splývavě různobarevných odstínů.

Podle zápisů Jeníka z Bratřic v 18. století duchovní s ministranty a kostelníkem a učitelé se žáky chodili v předvečer sv. Tří králů i o svátku vykropovat, vykuřovat za zpěvu a modliteb příbytky osadníků a psát písmena „K + M + B + letopočet“ na dveře. Někde se psalo a píše pouze „K + M + B“ anebo také „C + M + B“.^[42] Po třech dnech jde hospodyně časně ráno, než vyjde slunce, a ty křížky smaže a to proto, aby jí slepice celý rok hodně vajec nesly.

V popisech těchto Tříkrálových koled bývá zmínka, že při tom rozdávali tzv. Tříkrálové lístky. Ty byly, zdá se, tištěny vždy jako příležitostný dárek ke koledám Tříkrálovým. Připisovala se jim moc

hojivá a ochranná. 1703. Podle Jeníka na ten den (t. j. Tři králů) a ještě několik dní po něm vytloukalo žakovstvo, t. j. pan kantor, kostelníci a ministranti, možnější (zámožnější = bohaté) domy s kouřením a vykropováním s řmotným zpěvem tímato slovy: „*Tři králi znamenali hvězdu, kterouž seznali, do Bethlema se brali. Radujme se, veselme se v tomto novém roce!*“ Za přání dostali tolik peněz nebo nadílky, že se jim koledování bohatě vyplatilo. Učiteli například za koledu s žáky a vyslovení přání (vinše) aby se domácí s novorozeným Ježíškem v nebi těšili a radovali náležel poplatek 1 groš stříbra.

V 21. století se pořádá Tříkrálová sbírka, kdy chodí katecheta s žáky sbírat příspěvky na katolickou Charitu.

Je popisováno rovněž lití olova do vody na Tři krále a věštění z tvarů.

Pranostiky

K Vánocům se vztahují některé pranostiky například: *Zelené Vánoce, bílá Velkonoc.*^[46] Štědrý večer je považován lidmi odedávna za zvláštní dobu, kdy působí silněji kouzla. Lidé věřili, že čerstvý chléb upečený 25.12. a čerstvá vejce snesená 25.12 mají kouzelnou moc.

Věštění

O Vánocích bylo třeba naplňovat určité rituály a vyhnout se tak dopadu zlých pověr a naklonit si na svou stranu síly ovládající věci budoucí. Rovněž prý bylo možné snadněji nahlédnout do budoucnosti.

O Štědrém večeru se po rozdání dáreků do mše se věnovali lidé lití olova a věštění ze vzniklých tvarů. Také bývají zapalovány svíčky v lodičkách z ořechových skořápek, které jsou pouštěny v lavóru (velké míse sloužící k mytí, velmi často na metr vysokém samostatném stojanu) s vodou. Rituálem bylo házení střevíce, zda se dívka další rok vyvdá, halekání z brázdy, třesení bezem nebo plotem a poslouchání z které strany štěká pes:

Třesu, třesu plotem, kde můj milý bytem: ozvi mi se ozvi pes, kde můj milej večer dnes.

Karel Jaromír Erben v Kytici popisuje věštění a sílu magické moci Vánoc:

„Tu prý dívce v půlnoci, při luně pochodni, souzený se zjeví hoch, ve hladině vodní.“ (Karel Jaromír Erben: Štědrý den)

Věštby se kromě vdavek často týkaly ekonomického úspěchu, úrody a počasí například: *Na den sv. Barbory utrhne se višňová ratolest a dá se do vody: kvete-li pak o Štědrém večeru, bude brzy léto — nekvete-li, léto se opozdí.*

Hrnečky

Bývalo zvykem přiklopit hrnečky hlínu, chléb, hřeben a prsten. Jiní potom, nevědouce ovšem, co pod kterým hrnečkem je, jeden hrneček podle své úvahy odklopili. Kdo si odkryje hlínu, do roka zemře, kdo hřeben, bude nemocen. Kdo odkryje chléb, tomu náhoda věští pozemské bohatství, prsten věští svatbu.

Barborky

V den svatého Ondřeje nebo svaté Barbory dívky ulomí (na Valašsku, Slovácku a Slovensku zuby ukousnou) višňovou (také třešňovou) větvičku dají do vody ve chlívě, a pokud na Vánoce vykvete, do roka se vdají. Voda se musí obden měnit. Na Slovensku větvičku zapíchnou do země a zalívají každý den z úst »na šcutrovo« (na lačno). Rozkvete-li na vánoce, tak aby si ji dívka mohla vzít do kostela, do roka se vdá. Místo skleníku dávají větev v nádobě s vodou do teplého chlěva. V oblasti okolo Králova Hradce byla používána jabloňová větvička. Kterému děvčeti barborka nevykvete, ta se na Slovensku nevdá, ba říká se o ní, že není panna.

Na chrudimsku sloužily Barborky k lustraci čarodějnic takto: *uřízni na sv. Barboru jednorochní proutek z višně; ...do Štědrého dne se rozvíje. Při jitřní udělej z něho kolečko a hled' skrze ně při mši sv. k oltáři a uvidíš všechny čarodějnice k oltáři zády obrácené. Ale potom musíš vyjít z kostela dříve, než kněz řekne »Amen«, ... čarodějnice by tě roztrhaly.* Podobné praktiky k zjišťování čarodějnic byly používány v oblasti okolo Sušic, Litomyšle, Strakonice a na Slezsku..

Růže z Jericha

V knize *Hoj, ty štědrý večere* popisuje Zíbrt: „Mezi obyčeji, zábavami a věštbami, jež zachovalo lidové podání na Vánoce (hlavně na Štědrý den), zvláštní, něžné, poetické kouzlo mají obřady a zvyky s květy, uměle rozkvetlými. Tu nejde o květinovou výzdobu a vůni, jakou si měšťák pořídí na vánoce, jako po celý rok, pohodlně z květin, obchodnický

pěstovaných. Lid neměl a nemá sklenníků, nezná, umělého vytápění a pěstění. Přes to květy štědrovečerní si zaopatřil a přičítal jim moc čarovnou, věštemnou.“ Popisuje dávný zvyk který se týká *Ruože Jerychuntské* (choulivka jerišská - růže z Jericha): „Zvolili si k tomu květinu cizokrajnou, obestřenou zkazkami středověkými a východními — růži z Jericha. Choulivka čili růže z Jericha (*Anastatica hierochontica* L.)..., roste... v Egyptě, Palestině, Sýrii a Arábii. Její větve v čase zralosti uschnou, stvrdnou a schoulí se dohromady v kulaté klubko... Zvlhne-li rostlina v tom stavu, opět se... rozloží, neboť jest ve vysokém stupni hydrokopická... Vznikaly odtud četné pověry a upoutala květina pozornost poutníků, kteří od doby válek křížáckých přinášeli ji jako památku z pouti na Východ, hlavně do Svaté Země.“ Dokument z roku 1554 vysvětluje: „*Tato růže do vína v sklenici od ženy vundaná, když má poroditi syna, otevře se, a pakli děvečku, tedy zuostane zavřena. Na den Božího narození též se otvírá.*“ Nicméně je její použití jako vánoční dekorace, nebo magického artefaktu popisuje už v roce 1547 s tím, že šlo o zapůjčenou rostlinu.

Lití olova

30. listopadu, děvčata pilně sbírají olovo ze starých oken nebo ho schválně kupují. Olovo dají na plechovou lžici a nad plamenem svíce drží lžici, až se jim olovo rozpustí. U sebe mají mísu nebo škopek s chladnou vodou, do níž lijí přes klíč křížový (na zubech má podobu kříže) rozpuštěné olovo. Z olova se ve studené vodě v okamženi tvoří rozličné tvary. Z těch je hádáno. Jsou v nich viděna sídla nebo ševcovská kopyta, tkalcovské člunky, vojenské zbraně, bochánky chleba, péra na psaní, srpy, rýče, motyky, cepy atd. Z těchto věcí dívky odhadují jakého řemeslníka neb živnostníka dostanou za manžela. Nebývala prý nouze o vtipy, výsměch i vzájemné škádlení.

Jinde dívky zase házely ulité kuličky přes střechu. Kam zapadla kulička, hádaly, že odtud přijde ženich.

Věštba z díry v ledu

V horách na Frýdecku vysekávali v ledě »přerublu« (otvor) a při měsíčku hleděli do něj, hádajíce podle stínu, jakého muže která dostane.

Z domácích zvířat

O půl noci před sv. Ondřejem (nebo na Štědrý večer) děvčata vstanou a jdou zaklepat na kurník, se slovy: „*Kohoutku, kohoutku! zakokrhej, muže-li dostanu, vědět mi dej. Slepíčky, vy nechtě kokotání, nekazte, nekazte mi vdávání.*“ Ozve-li se nejprve kohout, má děvče naději, že se toho roku vdá: pakli se ozve slepice, oznamuje kvokáním, aby holka přišla za rok zas.

Jinde každá dívka vzala kousek chleba a položila jej na lopatu. Čí kousek pes nejdříve snědl, ta že se vdá nejdříve.

Ze střechy, plotu a bezu

Na svatého Ondřeje nebo na Vánoce děvče třese plotem nebo stromem nebo bezem a říká: „*Třesu, třesu tímto plotem, všed' svatí mým životem. Kde je můj milý dnes, at' mně tam zaštekne pes.*“ nebo „*Svaty Ondřeju, ja tobě plotem chvěju, abys mi pověděl, kterého dostanu.*“ nebo „*Třasu, třasu plotisko, aby přišlo ku mně chlopisko.*“

Je popsán zvyk, kdy večer před svátkem svaté Lucie děvčata jdou „střechu triast“. Rozprostřou zástěru a tlučou do došků. „*Když vypadne žito, vdá se dívka za bohatého, když rož, za středního gazdu a když smetí, za chud'asa.*“

Mezi zvyky patří pálení františků a dalších vonných směsí

Štědrovečerní zvyky a rituály

Častým moderním zvykem je procházka před večerí. Někde bývá procházka spojena s moderním vánočním zvykem pustit vánočního kapra do řeky ve městě, což bývá někým považováno za záchranu pro uvedeného kapra, odborníky však za rozsudek smrti.¹ Rituály pocházející z předkřesťanských dob ale často ukazují nejhlubší lidské touhy.

Křesťanské zvyky

Mezi křesťanské zvyky se zřejmě pohanskými kořeny patří zvyk bdění (vigilie) a postění se. Po Vánocích chodí děti s doprovodem katechetky nebo katecheta dům od domu vybírat peníze na Tříkrálovou sbírku, kterou pořádá Katolická Charita.

Jednou z novodobých vánočních tradic je betlémské světlo, které rozvážejí skauti. Světlo se každoročně zapaluje v Betlémě, a posléze putuje napříč Evropou. Do Česka betlémské světlo putuje z Vídně, kde jej rakouští skauti předávají o 3. neděli adventní (Gaudete) delegacím z celé Evropy; pro české země jej přebírají brněnští skauti, kteří jej rozvážejí v sobotu před 4. nedělí adventní, takže je pak k dispozici v kostelech, na náměstích, vánočních trzích, knihovnách apod.

Důvodem tohoto počínání je víra, přesvědčení, že jde o plamen, tedy oxidační reakci, která pochází z plamene v Betlémě a vydávané světlo je symbol křesťanství ve smyslu osvícení, vědění, poznání a láska nebo jinde také pospolitost a sounáležitost.

Plodnost a bohatství

Při zadělávání kynutého těsta měla hospodyně na zahradě rukama hladit ovocné stromy a volat: „*Stromečku, obrod', obrod'*“, aby byly plodné.

Během štědrovečerní večeře se v různých oblastech země dodržují některé zvyklosti. Často je zmiňován zvyk položit pod talíř minci či šupinu, tento zvyk měl udržet peníze v rodině nebo je přinést. Součástí večeře měly být luštěniny, nejčastěji měla být při večeři zkonsumována lžíce vařené čočky, aby byla příští rok dobrá úroda a spousta peněz. Jinde byly přivolávány peníze kaší z jáhel a obilovin. Podle pověry se toho, kdo nosí u sebe tři šupiny ze štědrovečerního kapra, drží peníze. Kdo na Štědrý den nikomu nedá nikomu dar, do roka prý skončí v bídě.

Zbytky jídla ze štědrovečerní večeře byly zakopány do země u ovocného stromu, nebo se kladly k jeho kořenům. Také třesení ovocnými stromy na Štědrý večer mělo zajistit bohatou úrodu.

Štěstí a smůla

Přinejmenším mezi večeří a půlnocí jsou hrány karty a kostky, aby hráči zjistili, jaké štěstí je čeká příští rok, jak jim půjde karta.

O Štědrém večeru má mít kapsey hospodář otevřené, aby do nich napadalo štěstí, aby přišel hospodář k bohatství. Prát prádlo na Štědrý den přináší smůlu.

Destrukce, nemoc a smrt

O Štědrém večeru se nesmí rozhodně věšet prádlo, protože by se během roku mohl někdo oběsit. Zvykem bylo rozkrajování ovoce, z něhož se věštilo zdraví či nemoc a smrt. Na Štědrý den se nesmí čistit chlévy a stáje, pak by dobytek kulhal. Nesmí se zametat, aby z domu nebyli vymeteni duchové mrtvých, kteří v tyto dny přicházejí navštívit živé. Nesmí se šít a plést, aby myši nezničily výsledek.

Od štědrovečerní tabule podle pověry nesmí vstávat od stolu nikdo, dokud všichni nedojí, to aby rodina zůstala pohromadě. Podle pověry ten kdo od stolu vstane, do roka zemře. V jiných rodinách se směla vzdalovat pouze hospodyně. Jinde zase právě hospodyně nemá vstát od štědrovečerní večeře, protože by slepice nenesly. Nohy vánočního stolu byly svazovány řetězem (stůl je ovázán řetězem), aby rodina zůstala pohromadě. Podle jiných pověr je pro ochranu před zlými duchy. Z večeře vždy musí zůstat zbytky. Zbytky z štědrovečerní večeře se dávaly zvířatům a vhažovaly se do ohně a vody (aby si hospodyně naklonila tyto živly a nedošlo k požáru či povodni)

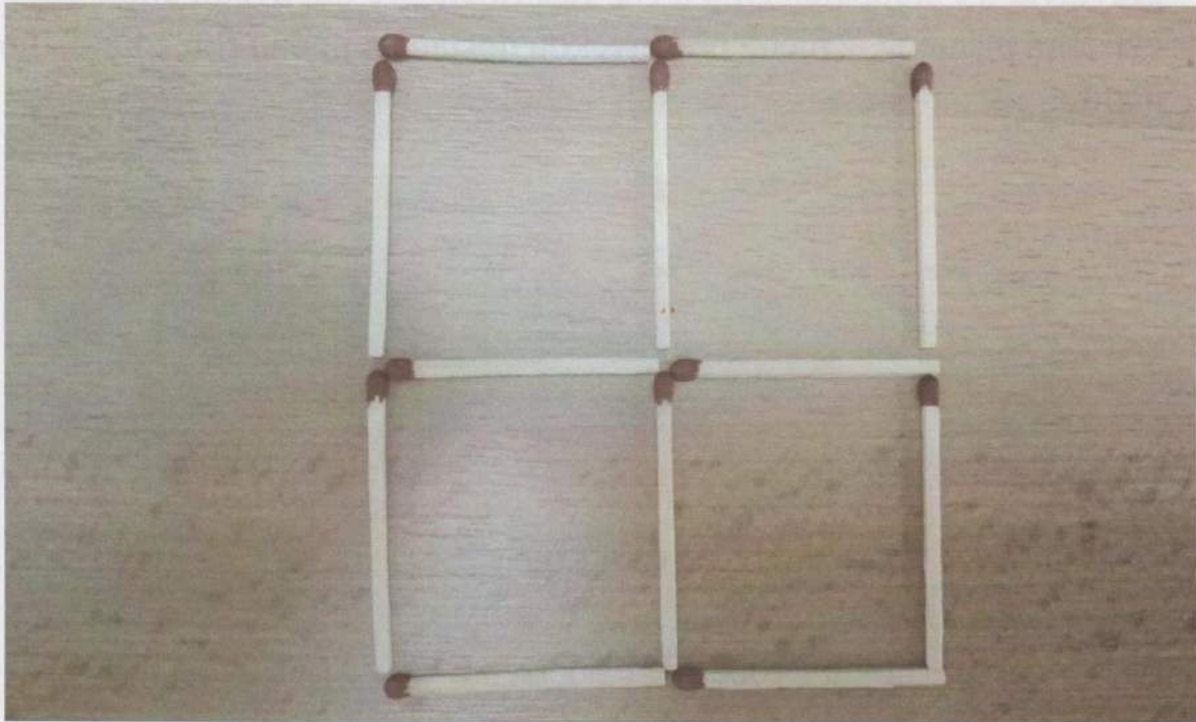
Je to pravda???

Snažte se uhodnout, jestli jsou následující tvrzení týkající se obrazů pravdivá. Ve sloupcích Ano a NE zaškrtněte své odpovědi, čímž označíte písmena, z nichž přesmyčkou dostanete jméno francouzského malíře.

— — — — —

	ANO	NE
1. Autorem panorámatu Bitva u Lipan je Luděk Marold.	R	S
2. Mona Lisa byla v roce 1911 odcizena a našla se v roce 1913.	I	E
3. Picasso by se v roce 2004 dožil sta let.	G	N
4. Oponu Národního divadla v Praze namaloval František Ženíšek.	P	E
5. Toyen je umělecký pseudonym české malířky Marie Čermínové.	O	T
6. Rembrandt na rozdíl od van Gogha zemřel v roce 1669 nesmírně bohatý.	I	R

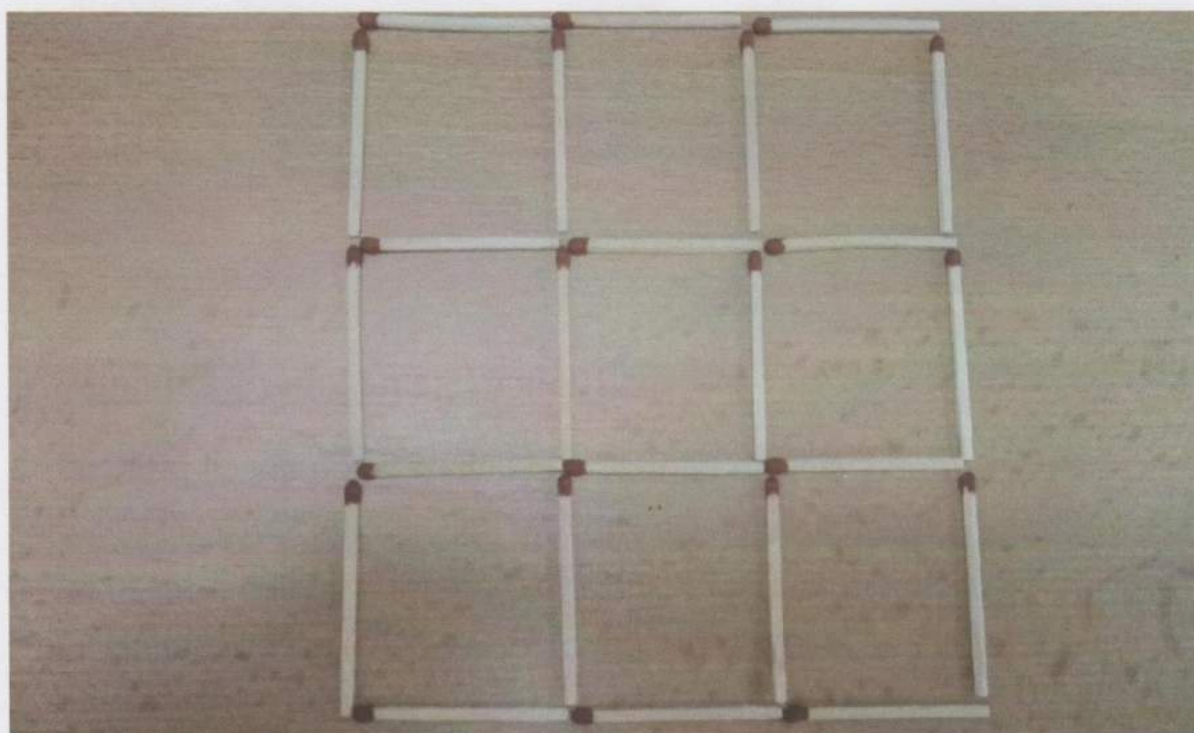
Hra se zápalkami

1, *a*, Přemístěním tří zápalek utvoř tři stejné
čtverce

b, přemístěním čtyř zápalek utvoř tři stejně
velké čtverce

Čtverce musí být stejné!!!!!!

2, čtyřicet zápalek tvoří čtverec

z devíti polí. Vaším úkolem je:

a, odstranit 4 zápalky tak, aby zbyl jeden

velký čtverec a 4 malé

b, odstranit 4 zápalky a utvořit tím 5 stejných

čtverců

c, odstranit 8 zápalok a vytvořit tak 4 stejné

čtverce

d, odejmout 4 zápalky, aby zbylo 6 čtverců

Blahopřejeme k narozeninám

Hodně zdraví, štěstí a pohody v nadcházejících dnech přejeme našim oslavencům nejen slovem, ale i písničkou, kterou si můžete poslechnout v relaci Písničky na přání Českého rozhlasu České Budějovice vždy dopoledne v den Vašeho jubilea.

Říjen

1.10.	paní Holubová Anna
1.10.	paní Nováčková Jarmila
1.10.	pan Holý František
4.10.	paní Herešová Božena
4.10.	paní Klímová Libuše
5.10.	paní Holubová Růžena
5.10.	paní Švecová Božena
6.10.	paní Tušilová Věra
6.10.	paní Klabouchová Milena
10.10.	paní Vyhnalová Stanislava
12.10.	paní Kroupová Jiřina
13.10.	paní Kozojedová Jaruška
14.10.	pan Irra Stanislav
16.10.	pan Švéda Karel, Ing.
17.10.	paní Bedlánová Božena
18.10.	pan Hošna František

- 20.10. pan Vosoba Jan
20.10. paní Zetková Věra
22.10. paní Jelínková Marie
22.10. pan Ruzala Josef
30.10. paní Maňhalová Eva
31.10. pan Tomka Michal
31.10. paní Ekhardtová Marie

Listopad

- 2.11. paní Švecová Jana
9.11. pan Busín Václav
10.11. paní Tomková Božena
13.11. pan Turková Jarmila
17.11. paní Klimendová Anděla
19.11. paní Benhartová Božena
20.11. paní Stropková Anna
22.11. paní Kasková Marie
24.11. paní Nedorostová Božena
26.11. pan Mareš Zdeněk
28.11. paní Voldřichová Hedvika

Prosinec

- 2.12. pan Vaic Bedřich
8.12. paní Císařová Miluše
9.12. pan Jelínek Jaroslav
10.12. paní Weberová Eva
12.12. paní Cábová Marie
13.12. pan Majer Pavel
14.12. paní Buňatová Jarmila
19.12. paní Lechnerová Růžena
19.12. paní Pitnerová Jarmila
20.12. paní Hrníčková Zdeňka
23.12. paní Rachačová Danuše
24.12. paní Hořická Libuše
27.12. pan Mánek Ivan
28.12. pan Tomšovic Ladislav
28.12. paní Adámková Anna
31.12. paní Zítová Helena

Vážení obyvatelé,
jelikož nás v tomto čtvrtletí čekají
vánoční svátky a Nový rok,

chtěli bychom Vám poslat malé
přání. V klidu si užijte vánoční
chvíle, po Novém roce zas v plné
síle vykročte nanovo a v dobrém
zdraví po celý rok přejeme Vám,
abyste se smáli.

...

